

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Історичний факультет
Кафедра нової та новітньої історії

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до дипломної роботи бакалавра
на тему «Еволюція феміністичних теорій і практик в США
(1960-ті – перша половина 2020-х рр.)»

Студентки IV курсу групи ІС-41
Деної форми навчання
Спеціальності: 032 Історія та
археологія
Олексієнко Карини Едуардівни
Керівник: канд. іст. наук, доцент
Страшнюк Сергій Юрійович
Рецензент: канд. іст. наук, доцент
Ченчик Дмитро Володимирович

Харків - 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Розділ 1. Друга хвиля фемінізму (1960-ті – 1980-ті роки)	15
1.1. Історичний контекст відродження феміністського руху	15
1.2. Основні теорії та ідеї «другої хвилі»	20
1.3. Досягнення та вплив на законодавство і суспільство	33
Розділ 2. Третя хвиля фемінізму (1990-ті – 2000-ті роки)	38
2.1. Концепція інтерсекційності та її значення	38
2.2. Форми та методи боротьби	47
Розділ 3. Четверта хвиля фемінізму (2010-ті – перша половина 2020-х рр.)	61
3.1. Виникнення та особливості «четвертої хвилі»	61
3.2. Використання цифрових технологій та соціальних мереж	66
3.3. Виклики та перспективи сучасного фемінізму	72
ВИСНОВКИ	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	83
РЕЗЮМЕ	91

ВСТУП

Актуальність теми обумовлена зростанням інтересу до проблем жіночої історії та фемінізму в сучасному науковому та суспільному дискурсі. З другої половини XX століття феміністичний рух у США переживає значні трансформації, які можуть впливати на різні сфери життя — політику, економіку, культуру та соціальні відносини. Вивчення еволюції феміністичних теорій і практик дозволяє глибше зрозуміти механізми боротьби за гендерну рівність та їхній вплив на сучасне суспільство.

Тривалий час жінки були відсторонені від статусу суб'єктів історії. Історичні дослідження переважно зосереджувалися на чоловіках і їхньому внеску, ігноруючи жіночий досвід та перспективи. Перша хвиля фемінізму, що розпочалася в кінці XIX століття й тривала до початку XX століття, була спрямована на здобуття виборчого права для жінок та початкові кроки до юридичної рівності. Проте з 1970-х років жіноча історія стала поважним напрямом у сучасній історіографії, що сприяє більш комплексному розумінню минулого.

Актуальність теми обумовлена зростанням інтересу до проблем жіночої історії та фемінізму в сучасному науковому та суспільному дискурсі. Цей період заклав фундамент для подальших феміністичних рухів, які продовжували боротися за розширення прав та можливостей жінок у різних сферах життя.

Новизна дипломної роботи полягає у комплексному аналізі еволюції феміністичних теорій і практик у Сполучених Штатах Америки, що охоплює період з 1960-х років до першої половини 2020-х років. Дослідження систематично розглядає три хвилі фемінізму, включаючи їхню взаємодію із суспільними, політичними та технологічними змінами. Особливий акцент зроблено на четвертій хвилі, яка ще недостатньо вивчена у сучасній історіографії, але має ключове значення для розуміння сучасних гендерних викликів. Робота пропонує нові інтерпретації впливу цифрових технологій та

соціальних мереж на феміністичний активізм, досліджує роль інтерсекційного підходу в останніх двох хвилях фемінізму, а також аналізує внесок американських феміністичних рухів у формування глобальних гендерних дискурсів. Крім того, проведено порівняльний аналіз змін у формах і методах боротьби за права жінок у різні періоди, що дозволяє простежити еволюцію руху в контексті соціальних трансформацій та культурних зрушень.

Особливо важливим є дослідження еволюції феміністичних теорій і практик протягом останніх декількох десятиліть, оскільки фемінізм продовжує відігравати ключову роль у формуванні гендерних відносин та сприянні соціальним змінам. Феміністичні рухи в США зазнали значних трансформацій, адаптуючись до нових соціальних, політичних та технологічних умов. Аналіз цих змін може дозволити виявити механізми, які сприяють досягненню гендерної рівності, а також визначити виклики, що стоять перед сучасним фемінізмом.

Сьогодні фемінізм продовжує бути вагомим суспільно-політичним силою. Розуміння його еволюції є ключем до усвідомлення поточних гендерних викликів та пошуку шляхів їх вирішення. Дослідження цієї теми сприяє формуванню більш справедливого та рівноправного суспільства, де забезпечення принципу гендерної рівності є не лише ознакою правової держави, але й фундаментальною цінністю демократії.

Об'єкт дослідження: феміністичні рух у Сполучених Штатах Америки в період з початку 1960-х рр. до 2025 року.

Предмет дослідження: еволюція феміністичних теорій і практик у США зазначеного періоду; особливості кожного етапу, головні досягнення, форми та методи боротьби, а також їхній вплив на законодавство, суспільство та сучасний феміністичний дискурс.

Метою дипломної роботи є реконструкція феміністичних теорій та практик у Сполучених Штатах Америки упродовж останніх 65 років,

визначення ключових гендерних змін, досягнень і впливу феміністичних рухів на суспільство та законодавство США.

Завдання роботи:

- окреслити історичний контекст виникнення кожної з хвиль фемінізму в США, дослідити соціально-політичні умови та події, які сприяли їх формуванню, а також проаналізувати вплив глобальних та національних тенденцій на розвиток феміністичного руху та його течій;
- визначити основні теорії та ідеї, характерні для кожної хвилі фемінізму, розглянувши фундаментальні концепції другої хвилі.
- проаналізувати досягнення феміністичних рухів та їхній вплив на законодавство і суспільство США; визначити ключові законодавчі зміни, ініційовані феміністичним рухом кожної хвилі, а також оцінити соціальні трансформації, спричинені феміністичними ідеями та активізмом;
- розглянути форми та методи боротьби жінок за свої права; дослідити організаційні структури, акції протесту, кампанії та інші методи активізму, притаманні кожній хвилі, а також проаналізувати роль медіа, поп-культури та цифрових платформ у поширенні феміністичних ідей, особливо на сучасному етапі;
- провести порівняльний аналіз основних хвиль фемінізму, визначивши еволюцію теоретичних підходів та зміну пріоритетів на кожному етапі; оцінити зміни у формах та методах активізму протягом трьох поколінь, а також визначити вплив феміністичного руху на гендерні відносини в Сполучених Штатах;
- сформулювати висновки щодо розвитку феміністичних теорій і практик у США та їхнього значення для сучасного суспільства, підсумувати основні результати дослідження та надати

рекомендації для подальших досліджень у галузі жіночої історії та фемінізму.

Хронологічні рамки роботи охоплюють період з початку 1960-х років до середини 2020-х років. Вибір цього часового проміжку обумовлений необхідністю всебічного аналізу еволюції феміністичних теорій і практик у Сполучених Штатах Америки, що охоплює три останні хвилі фемінізму: другу, третю та четверту. Нижня хронологічна межа відповідає зародженню другої хвилі фемінізму. Каталізатором, якої стала публікація у 1963 році книги Бетті Фрідан «Жіноча таємниця» («The Feminine Mystique»). Зосереджений на питаннях прав жінок, рівноправ'я та боротьбі з дискримінацією в різних сферах громадського життя, цей період є ключовим для розуміння фундаментальних змін у суспільних нормах та законодавстві, які стали основою для подальшого розвитку феміністичних рухів.

Верхня хронологічна межа встановлюється на середину 2020-х років, що дозволяє охопити еволюцію феміністичних рухів майже до сучасності. Ці роки припадають на завершення четвертої хвилі фемінізму, що характеризується активним використанням цифрових технологій та соціальних мереж для поширення феміністичних ідей і мобілізації нової підтримки. Верхня межа також враховує сучасні тенденції та події, зокрема такі як рухи #MeToo й бодіпозитив, що сформували нові напрямки у боротьбі за права жінок. Вочевидь, перемога на минулорічних президентських виборах ретроградних сил й формуванням на початку 2025 року другої адміністрації Д. Трампа створює нові, несприятливі, умови для американського фемінізму, що дозволяє трактувати останні політичні події за океаном як точку біфуркації нового етапу фемінізму в США.

Отже, обрані хронологічні рамки дозволяють дослідити не лише історичний розвиток американського феміністичного руху, але й його взаємозв'язок з соціально-політичними змінами в Сполучених Штатах.

Територіальні межі дипломної роботи охоплюють Сполучені Штати Америки. Вибір саме цієї країни обумовлений її значущою роллю у розвитку та поширенні феміністичних рухів на Заході, а також впливом на глобальні гендерні дискурси. США слугують важливим прикладом для аналізу еволюції феміністичних теорій і практик завдяки своїй різноманітній культурі, економічній потужності та політичному впливу.

Методологічна основа дипломної роботи базується на комплексному підході до вивчення еволюції феміністичних теорій і практик у Сполучених Штатах Америки протягом другої, третьої та четвертої хвиль фемінізму. В її основі є феміністська теорія як критичний підхід до аналізу суспільства, що розкриває механізми гендерної нерівності та гноблення жінок. Феміністська теорія дозволяє дослідити, як соціальні, політичні та економічні структури впливають на становище жінок і як вони можуть бути трансформовані для досягнення гендерної рівності.

Гендерні дослідження надають теоретичну основу для розуміння того, як конструюються гендерні ролі та ідентичності в суспільстві. Цей міждисциплінарний підхід дозволяє аналізувати взаємодію між соціальними структурами та особистим досвідом, що є ключовим для розуміння розвитку феміністичних рухів.

Соціальний конструктивізм (Пітер Бергер та Томас Лукман) стверджує, що багато аспектів нашої соціальної реальності, включаючи гендерні ролі та норми, є продуктом соціальних взаємодій і культурних практик. Цей підхід дозволяє дослідити, як історичні та культурні контексти впливають на формування феміністичних теорій і практик та як вони змінюються з часом.

Концепція інтерсекційності, розроблена Кімберлі Креншоу, підкреслює, що різні форми соціальної нерівності (гендер, раса, клас, сексуальна орієнтація тощо) взаємодіють і створюють унікальний досвід гноблення та привілеїв. Цей

підхід дозволяє більш комплексно аналізувати феміністичні рухи, враховуючи множинні ідентичності та досвіди жінок.

Теорія соціальних рухів Чарльза Тіллі надає рамку для розуміння того, як організуються та розвиваються колективні дії, спрямовані на соціальні зміни. Це дозволяє аналізувати стратегії, тактики та динаміку феміністичних рухів у різні періоди їхнього розвитку.

Для досягнення поставленої мети та виконання завдань використовуються різноманітні наукові методи, що дозволяють забезпечити глибоке та всебічне аналізування досліджуваного явища.

По-перше, у роботі застосовується історичний метод, який дозволяє відтворити розвиток феміністичних рухів у контексті соціально-політичних умов кожної хвилі. Це включає аналіз історичних документів, архівних матеріалів, офіційних звітів та інших первинних джерел, що допомагають відобразити перебіг подій та зміни у феміністичній думці протягом досліджуваного періоду.

По-друге, використовується теоретичний метод, котрий передбачає аналіз та синтез існуючих феміністичних теорій і концепцій. Це дозволяє ідентифікувати основні ідеї кожної хвилі, їхню взаємодію та вплив на формування сучасних гендерних дискурсів. Теоретичний аналіз сприяє розумінню фундаментальних змін у феміністичній ідеології та практиках.

По-третє, застосовується компаративний метод, що дозволяє провести порівняльний аналіз різних хвиль фемінізму, визначити їхні спільні риси та відмінності. Це допомагає простежити еволюцію феміністичних підходів й оцінити їхній вплив на суспільні та законодавчі зміни в США.

У дослідженні використовується також контент-аналіз, який дозволяє систематизувати та інтерпретувати інформацію з різних джерел, включаючи наукові статті, книги, медіа-публікації та інтернет-ресурси. Це сприяло

виявленню ключових тем, трендів та стратегій, що характеризують кожну хвилю фемінізму.

Застосовано й соціологічний метод, що дозволяє аналізувати вплив феміністичних рухів на соціальні структури, норми та цінності суспільства. Це включає дослідження змін у законодавстві, політичних ініціативах та соціальних кампаніях, ініційованих феміністичними організаціями.

Використання цих методів у комплексі забезпечує всебічний підхід до дослідження, дозволяючи не лише відтворити історичний розвиток феміністичних рухів, а й оцінити їхній сучасний вплив на суспільство та гендерні відносини. Методологічна основа роботи сприяє глибокому розумінню динаміки феміністичних теорій і практик, а також їхньої ролі у формуванні принципів гендерної рівності та демократичних цінностей у США.

Історіографія еволюції феміністичних теорій і практик у США є доволі різноманітною, охоплюючи широкий спектр досліджень, що аналізують різні аспекти феміністичного руху. Основні наукові праці, що стали фундаментом для нашої дипломної роботи, можна поділити на кілька категорій залежно від їхнього характеру та змісту.

До першої категорії належать теоретичні праці, в яких фемінізм розглядається в контексті історичних, філософських та суспільно-політичних практик. В. Брайсон¹ у своєму компендіумі «Політична теорія фемінізму» детально аналізує концепції фемінізму з XVII століття до сучасності, підкреслюючи, що феміністські теорії виникали як реакція на нерівність між статями та прагнення до політичної рівноправності. А. Девіс² акцентує увагу

¹ Брайсон В. Политическая теория феминизма / перевод с англ. О. Липовской и Т. Липовской. М.: Идея-Пресс, 2000. 304 с.

² Дэвис А. Женщины, раса, класс. М.: Прогресс, 1987. URL : https://royallib.com/book/devis_andgela/genshchini_rasa_klass.html (дата звернення: 15.06. 2022)

Newman L. M. White Women`s Right`s: The Racial Origins of Feminism in the United States New York Oxford: Oxford University Press, 1999. 261 p.

на перетині расових та класових проблем у феміністичному русі, підкреслюючи особливий внесок жінок африканського походження у боротьбу за свої права. Її аналіз демонструє, як расові аспекти формували унікальні стратегії та ідеї у феміністичному дискурсі. Т. Філіппс¹ розглядає еволюцію поглядів на родину та шлюб у різних течіях фемінізму, що дозволяє зрозуміти зміни в соціальних структурах та їхній вплив на феміністичні ідеї. Роботи Дж. Денован², Л. Ньюмен³, К. Оффен, Н. Котт та ін.⁴ також вносять вагомий внесок у теоретичне осмислення фемінізму, розглядаючи його з різних наукових перспектив та аналізуючи взаємодію з іншими соціальними рухами.

Друга група історіографічних досліджень складається з спеціалізованих праць, що фокусуються на конкретних аспектах феміністичного руху в США. Історики Д. Коббел⁵, Дж. Девіс⁶, Д. Мун⁷, К. Куллен-Дюпонт⁸, Д. Роуланд⁹ та Т. Гевет¹⁰ досліджують різні етапи розвитку фемінізму, аналізуючи його вплив на політичні та соціальні процеси. Наприклад, Д. Коббел¹¹ у своїх дослідженнях акцентує увагу на організаційному становленні феміністичних рухів, розглядаючи їхні внутрішні структури та стратегії боротьби за права жінок. Дж. Девіс¹² зосереджується на впливі фемінізму на законодавство та

¹ Филлиппс Ч. Томас. Феминизм и семья: историко-социологический анализ / под ред. А. И. Антонова. М.: «Грааль», 2002. URL: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/antonov/01.php

² Donovan J. Feminist Theory: The Intellectual Traditions of American Feminism. Frederick Ungar, 1985. 264 p.

³ Newman L. M. White Women's Right's: The Racial Origins of Feminism in the United States New York Oxford: Oxford University Press, 1999. 261 p.

⁴ Donovan J. Feminist Theory: The Intellectual Traditions of American Feminism. Frederick Ungar, 1985. 264 p.

⁵ Cobble D. For the Many: American Feminists and the Global Fight for Democratic Equality. Princeton: Princeton University Press, 2021 584 p.; Cobble D., Gordon L, Henry A. Feminism Unfinished: A Short, Surprising History of American Women's Movements. Liveright, 2014. 288 p.

⁶ Davis J. From Head Shops to Whole Foods: The Rise and Fall of Activist Entrepreneurs. Columbia University Press, 2017. 336 p.

⁷ Moon D. Daily Life of Women during the Civil Right Era. Greenwood, 2011. 241 p.

⁸ Cullen-Dupont K. Encyclopedia of Women's History in America. Facts on File, 2000. 431 p.

⁹ Rowland D. Boundaries of Her Body: A Troubling History of Women's Rights in America. Sphinx Publishing, 2004. 834 p.

¹⁰ Hewett N. No Permanent Waves: Recasting Histories of U.S. Feminism. Rutgers University Press, 2010. 469 p.

¹¹ Cobble D. For the Many: American Feminists and the Global Fight for Democratic Equality. Princeton: Princeton University Press, 2021 584 p.; Cobble D., Gordon L, Henry A. Feminism Unfinished: A Short, Surprising History of American Women's Movements. Liveright, 2014. 288 p.

¹² Davis J. From Head Shops to Whole Foods: The Rise and Fall of Activist Entrepreneurs. Columbia University Press, 2017. 336 p.

соціальні норми, аналізуючи ключові законодавчі зміни, ініційовані феміністичними рухами кожної хвилі. Д. Мун¹ вивчає роль медіа та поп-культури у поширенні феміністичних ідей, підкреслюючи важливість культурних факторів у формуванні суспільної підтримки фемінізму.

Третя група включає сучасні дослідження, що аналізують останню хвилю фемінізму та її особливості. Роботи таких дослідників, як М. Айвазова² та С. Романюк³, висвітлюють роль цифрових технологій та соціальних мереж у мобілізації феміністичних рухів, розглядаючи яким чином нові медіа-платформи змінюють способи організації та комунікації активістів. Ці дослідження підкреслюють важливість інноваційних підходів у сучасному феміністичному дискурсі та їхній вплив на глобальні гендерні питання.

Важливим внеском у історіографію проблеми є наукові праці, що розглядають взаємодію американського фемінізму із зарубіжними феміністичними рухами. Ці дослідження аналізують, як ідеї та стратегії, розвинені у США, поширюються та адаптуються в інших країнах, впливаючи на глобальні політики щодо гендерної рівності. Це дозволяє зрозуміти міжнародний контекст розвитку фемінізму та його роль у формуванні загальноприйнятих стандартів гендерної справедливості.

Зокрема, у статті Тейєр Міллі "Транснаціональні альянси: Радикальна солідарність американських феміністок та рухів Латинської Америки"⁴ розглядається співпраця між радикальними феміністками із США та активістками з Латинської Америки у 1970-1980-х роках, зокрема проблеми адаптації та взаємного впливу. Г'юїтт Ненсі у роботі "Американські

¹ Moon D. *Daily Life of Women during the Civil Right Era*. Greenwood, 2011. 241 p.

² Айвазова С. Г. Гендер: Граница и / или измерение политического поля. Перечитывая классиков // Политическая наука. 2018. № 2. С. 34-52

³ Романюк А. Політична доктрина фемінізму // Науковий вісник Ужгородського університету. 2009. Випуск 13. С. 344-350.

⁴ Thayer, Millie. "Transnational Alliances: Radical U.S. Feminist Solidarity and Latin American Movements." *Latin American Perspectives*, vol. 36, no. 6, 2009. P. 80–100.

фемінізми та їхні глобальні зв'язки"¹ аналізує, як міжнародні події та транснаціональні зв'язки вплинули на еволюцію фемінізму у США, підкреслюючи різноманітність його політичних цілей.

Джерельну базу дослідження можна розділити на кілька основних груп. До першої належать офіційні документи жіночого руху – маніфести, памфлети, теоретичні праці, декларації та звіти феміністичних організацій. Ці матеріали дозволяють відстежити офіційні позиції, цілі та стратегії руху на різних етапах його розвитку. Зокрема, важливими документами цієї групи є:

- «Statement of Purpose» Національної організації жінок 1966 р.² — декларація, яка окреслює цілі та принципи організації, спрямовані на досягнення гендерної рівності.
- «Our Bodies, Ourselves»³ — виданий у Бостоні 1970 р. посібник з жіночого здоров'я, що став важливим ресурсом для феміністичної самосвідомості та автономії.
- «A Black Feminist Statement» від колективу річки Комбахи⁴ — маніфест 1977 р., який підкреслює значення інтерсекційного підходу у феміністичному русі.

Друга група включає історичні документи, що містять інформацію про організаційні структури, протоколи зборів, внутрішню кореспонденцію та фінансові звіти феміністичних організацій. Ці джерела є важливими для дослідження організаційного аспекту руху та його взаємодії з іншими соціальними та політичними інститутами, наприклад "Records of the National

¹ Hewitt, Nancy A. "US Feminisms and Their Global Connections." In *The Oxford Handbook of American Women's and Gender History*, edited by Ellen Hartigan-O'Connor and Lisa G. Materson, Oxford University Press, 2018. P. 515–530.

² National Organization for Women (NOW). *Statement of Purpose*. Washington, D.C.: National Organization for Women, 1966.

³ Boston Women's Health Book Collective. *Our Bodies, Ourselves*. Boston: New England Free Press, 1970.

⁴ Combahee River Collective. (1977). *A Black feminist statement*. In Z. Eisenstein (Ed.), **Capitalist patriarchy and the case for socialist feminism** (pp. 261–270). Monthly Review Press.

Organization for Women"¹ зберігаються в Шлезінгерській бібліотеці при Радкліффському інституті Гарвардського університету. Ця колекція містить протоколи зборів, внутрішню кореспонденцію та інші документи, що відображають діяльність організації з моменту її заснування в 1966 році. Інший приклад – "National Organization for Women, Buffalo Chapter Records"², що зберігаються в Університеті штату Нью-Йорк у Буффало. Ця колекція включає документи місцевого відділення NOW, такі як протоколи зборів, листування та матеріали, пов'язані з їхніми ініціативами та кампаніями.

Третя група складається з медіа-матеріалів, таких як газети, журнали, телевізійні передачі, онлайн-ресурси, які відображають суспільні дискурси та громадську думку щодо феміністичних рухів у різні періоди. Аналіз медіа-джерел дозволяє зрозуміти, як фемінізм представлений у мас-медіа та які стереотипи чи міфи навколо нього існують. Наприклад, стаття в журналі Time під назвою "Is Feminism Dead?"³, опублікована 29 червня 1998 року, аналізує стан фемінізму наприкінці 1990-х років, демонструючи суспільні настрої та дискусії навколо руху. Інший приклад – стаття "27 Signs You're a Third-Wave Feminist"⁴, опублікована на платформі BuzzFeed у 2014 році, яка відображає популяризацію феміністичних ідей серед молодого покоління у цифрову епоху. Аналіз цих джерел дозволяє виявити, як феміністичні рухи були представлені в медіа та які стереотипи існували щодо них у різні періоди.

До четвертої групи належать матеріали особового походження (ego-документи) учасниць феміністичних рухів, включаючи мемуари, щоденники, інтерв'ю та особисті листи. Ці джерела надають унікальний погляд на внутрішні мотиви, переживання та особисті внески активісток у розвиток феміністичної ідеології та практик. Серед них виділимо такі документи:

¹ Records of the National Organization for Women. Schlesinger Library, Radcliffe Institute, Harvard University. Available at: <https://www.radcliffe.harvard.edu/schlesinger-library/collections/records-of-the-national-organization-for-women>

² National Organization for Women, Buffalo Chapter Records. University at Buffalo Libraries. Available at: <https://findingaids.lib.buffalo.edu/repositories/2/resources/438>

³ Is Feminism Dead? // Time. 29 June 1998.

⁴ 27 Signs You're a Third-Wave Feminist // BuzzFeed. 18 February 2014.

мемуари Глорії Стайнем "My Life on the Road"¹ та інтерв'ю з Белл Гукс, зібрані у книзі "Talking Back: Thinking Feminist, Thinking Black"².

Дипломна робота «Еволюція феміністичних теорій і практик в США (1960-ті – до 2025 року)» складається зі вступу, трьох основних розділів, висновків та списку використаних джерел і літератури. Кожен розділ присвячений окремій хвилі фемінізму в США, що дозволяє детально проаналізувати їхні особливості, досягнення й вплив на суспільство та законодавство.

¹ Steinem, Gloria. My Life on the Road. New York: Random House, 2015.

² Hooks, Bell. Talking Back: Thinking Feminist, Thinking Black. Boston: South End Press, 1989.

Розділ 1. Друга хвиля фемінізму (1960-ті – 1980-ті роки)

1.1. Історичний контекст відродження феміністського руху

Після завершення Другої світової війни роль жінок у політичній, економічній і освітній сферах суспільства суттєво змінилася порівняно з довоєнними часами. Їхні досягнення у відстоюванні прав виявилися настільки помітними, що нехтувати жіночою позицією відтоді було неможливо. Важливим кроком у цьому напрямку стало надання виборчого права жінкам іще в міжвоєнний період у США та більшості європейських держав, що значно посилювало їхній вплив у суспільно-політичних процесах.

У перші повоєнні десятиліття жіноча активність у виборчих кампаніях помітно зросла. Якщо впродовж 1920–1930-х років показники участі жінок у голосуванні були істотно нижчими порівняно з чоловічими, то в 1960-х роках ця ситуація зазнала докорінних змін. Приміром, у період від 1948 до 1960 року різниця між часткою жінок і чоловіків, які брали участь у виборах в США, коливалася на рівні 10–13%, тоді як до 1964 року ця прірва скоротилася до 3%¹.

Під час війни, через нагальну потребу провідних європейських країн у великій кількості жіночої робочої сили, суттєво покращилася ситуація з працевлаштуванням жінок. До Другої світової війни в основному на роботу в європейських країнах йшли незаміжні жінки. У Сполучених Штатах Америки станом на 1940 рік лише близько 17% заміжніх жінок були зайняті працею за межами домогосподарств². Проте вже до 1943 року у Великій Британії, за оцінками дослідників, приблизно 80% заміжніх жінок працювали в різних секторах військової промисловості³. Попит на робочу силу залишався високим і в післявоєнні десятиліття, особливо у США, де економіка стрімко

¹ U.S. Bureau of the Census. (1965). Current Population Reports: Voting and Registration in the Election of November 1964. Series P-20, No. 135. Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office.

² Through Women's Eyes: An American History with Documents / ed. by DuBois C, Dumenil L. Bedford/St. Martin, 2016. P. 544

³ Брайсон В. Политическая теория феминизма / перевод с англ. О. Липовской и Т. Липовской. М., 2000. С. 155

розвивалася. Наприклад, протягом двадцяти років, з 1940 по 1960 рік, кількість білих заміжніх жінок у США більше ніж подвоїлася – з 14% до 30%. Щодо чорних заміжніх жінок, то їхня зайнятість зросла з 32% у 1940 році до 47% у 1960 році¹.

Найважливішим чинником, який спонукав жінок до працевлаштування, було, звісно, скрутне матеріальне становище в сім'ї. Однак багато жінок також прагнули самореалізації та особистісного розвитку, що спонукало їх виходити на роботу. Важливим аспектом було те, що після Другої світової війни для жінок у США значно розширилися можливості працевлаштування. Це стосувалося не лише білих жінок, але й чорних, які в 1950-х роках почали активно навчатися в коледжах, навіть частіше за білих жінок та чорних чоловіків².

Проблема забезпечення виробництва достатньою кількістю робітників у післявоєнний період змусила переглянути традиційний образ жінки як домогосподарки та «берегині домашнього вогнища», який активно стверджувався в другій половині 1940-х – на початку 1950-х років. Ця уявна модель жіночої ролі, що поєднувала турботу про родину та повне підкорення домашнім обов'язкам, стала центральною темою масової культури того часу. Особливо у США ця концепція активно пропагувалася через популярні медіа – пресу, радіо, телебачення та кіно.

Однією з ключових форм цієї пропаганди стали комедійні радіо- і телепередачі, відомі як сітками, які швидко завоювали популярність у повоєнній Америці. Ці шоу створювали ідеалізовані, але часто карикатурні образи жінок-домогосподарок, підкреслюючи їхнє прагнення бути виключно "опорою родини". Героїні таких передач були наділені стереотипними рисами: турботливістю, покірністю або, навпаки, комічною незграбністю. Через їхні

¹ Through Women's Eyes: An American History with Documents / ed. by DuBois C, Dumenil L. Bedford/St. Martin, 2016. P. 544

² Through Women's Eyes: An American History with Documents / ed. by DuBois C, Dumenil L. Bedford/St. Martin, 2016. P. 552

образи активно пропагувалася ідея, що справжнє призначення жінки полягає в догляді за будинком, чоловіком і дітьми. Цей ідеал одночасно утверджував соціальні норми, що обмежували жінок, і створював культурний тиск, який посилював їхню залежність від чоловіка як основного годувальника.

Проте ці передачі не лише зміцнювали стереотипи, а й нерідко містили дискримінаційні мотиви, особливо щодо расових і соціальних меншин. Поряд із білими домогосподарками в таких шоу часто з'являлися героїні-афроамериканки, образи яких нерідко будувалися на принизливих стереотипах. Характерним прикладом є популярний сітком «Амос та Енді». У ньому створювалися негативні та карикатурні образи афроамериканських жінок, що посилювали упередження щодо їхньої ролі в суспільстві. Однією з таких героїнь була Сапфір, дружина головного героя, яка постає як сварлива, авторитарна жінка. Її образ активно експлуатував стереотипи про «тиранку», котра постійно принижує та контролює свого чоловіка, часом навіть удаючись до фізичного насильства.

Ще більш відразливим є образ матері Сапфір, на прізвисько «Мамка». Ця персонажка зображена як дебела, груба й жорстока жінка, яку інші герої постійно висміюють за її зовнішність і поведінку. Головний герой саркастично характеризує її: «Енді, ти запозичила отруту у кобри, характер у крокодила, а злобу у гіпопотама, сполучивши це все у своїй особі»¹. Подібні репліки підкреслювали стереотипи й зміцнювали упереджене ставлення до афроамериканських жінок, утримуючи їх у рамках негативних соціальних образів.

Окрім пропаганди ролі домогосподарки, масова культура тих років формувала уявлення про «ідеальну сім'ю», де жінка була відповідальна лише за внутрішні справи родини, а чоловік займався виключно зовнішнім світом. Ця модель хоч і відповідала суспільним очікуванням, не враховувала реальних

¹ Through Women's Eyes: An American History with Documents / ed. by DuBois C, Dumenil L. Bedford/St. Martin, 2016. P. 582

потреб багатьох жінок, які прагнули самореалізації поза межами дому. Попри це, вплив масової культури на формування уявлень про жіночі соціальні ролі був величезним, закріплюючи традиційні гендерні ролі та створюючи культурний ідеал, який жінкам доводилося приймати або долати.

Отже, бачимо, що традиційний комедійний мотив висміювання недоліків подружнього життя доповнювався також карикатуризацією жінок, і зокрема чорних, що свідчило про наявність у суспільстві серйозних проблем як гендерного, так і расового характеру.

Твори масової культури не лише відображали тенденцію до відродження стереотипних уявлень про жінок, але й активно сприяли їхньому закріпленню як домінуючих норм суспільної поведінки. Дослідники наголошують, що ключову роль у цьому процесі відіграли дві важливі суспільно-політичні й економічні тенденції.

По-перше, початок Холодної війни загострив питання національної безпеки та створив атмосферу постійного страху перед можливістю тотального знищення в ядерній війні. Ця тривожність знайшла відображення в популярній культурі, яка прославляла сімейні цінності як основу стабільності. Родина почала сприйматися як ключовий елемент, здатний убезпечити суспільство від хаосу. У межах цієї концепції жінка вважалася основною "берегинею домашнього вогнища", яка підтримує порядок і спокій у родині, тоді як будь-які її спроби реалізувати себе поза межами дому часто трактувалися як загроза цьому крихкому балансу.

По-друге, нечуваний економічний поступ, який відбувався в США після Другої світової війни, значно змінив соціальні пріоритети. Зростання рівня життя середнього класу супроводжувалося утвердженням ідеалу "американської мрії", у якому кожна родина володіла власним будинком, автомобілем і мала стабільний дохід. У межах цієї моделі жінка мала залишатися вдома, піклуючись про чоловіка й дітей, тоді як чоловік виступав

єдиним годувальником родини. Такий підхід формував соціальні уявлення, що жінка, яка прагне реалізації поза домом, нібито "порушує природний порядок речей".

Крім того, масова культура, включаючи популярні серіали, фільми та журнали, активно популяризувала образ "ідеальної жінки-домогосподарки". Цей образ був настільки укорінений у свідомості людей, що сприймався як єдина правильна модель жіночої поведінки. Натомість альтернативні шляхи розвитку жінок здебільшого ігнорувалися або висміювалися.

Таким чином, у перші повоєнні десятиліття у США склалися сприятливі суспільні та політичні умови для відродження феміністичного руху. Поширення у суспільстві традиційних стереотипів про жінок як домогосподарок та берегинь домашнього вогнища провокував багатьох жінок висловити протест проти нав'язування їм цих застарілих соціальних ролей. Цьому сприяла низка чинників. Зокрема, в цей час зростає роль жінок у виробництві, а відтак, вони почали відігравати активну роль у робітничому русі. Водночас протягом 1950-х –1960-х рр. поширюються рухи на захист громадських прав, серед яких особливо значущими були рух проти дискримінації афроамериканців, а також рух проти війни у В'єтнамі. Беручи активну участь у цих рухах, жінки набули досвіду громадської діяльності та політичної самосвідомості. Відтак активістки почали замислюватись над проблемами дискримінації жінок і розробляти ідеологію, з якою вони могли би виступити на захист своїх прав.

1.2. Основні теорії та ідеї «другої хвилі»

У довоєнний період основною метою фемінізму як соціального руху було подолання гендерної нерівності, особливо в сфері виборчого права та юридичного становища жінок. Проте з настанням «першої повоєнної хвилі» цей рух значно розширив свої вимоги не лише в США, але й у всьому світі. Феміністки почали боротися за права в сфері зайнятості, за свободу сексуальності, за контроль над народжуваністю та інші важливі аспекти життя жінок.

Одним із перших, хто серйозно викривав несправедливу суспільну систему, стала французька філософиня Симона де Бовуар. Представниця екзистенціалізму, вона наприкінці 1940-х років опублікувала свою ключову працю «Друга стаття»¹. Ця робота швидко стала впливовою серед феміністок у багатьох країнах, зокрема в США, завдяки глибокому аналізу становища жінок у суспільстві. Де Бовуар досліджує їхнє становище жінки з різних історичних, антропологічних та економічних перспектив. Вона аналізує соціологічний досвід дівчат та жінок, порушує такі теми, як сексуальність і фізіологічні особливості жінок, які були табу на той час, та пропонує концепцію визволення жінки.

У своїх роздумах про суспільне становище жінки де Бовуар ~~нехоча~~ спиралася на ідеї екзистенціалізму, зокрема ~~вплив~~ французького філософа Жан-Поля Сартра, який був її партнером. Сартр стверджував, що людина від народження має індивідуальну свободу, але ця свобода обмежується іншими людьми, котрі прагнуть перетворити індивіда на об'єкт і стати суб'єктами, що панують. Відповідно до цих тез де Бовуар зазначає, що кожен суб'єкт, уявляючи своє майбутнє, сприймає себе як щось трансцендентне. Вона підкреслює: суть життя полягає в постійному прагненні до майбутнього безмежжя, а коли трансцендентність зводиться до іманентності, починається

¹ Бовуар Симона де Друга стаття / переклад з франц.: В 2 тт. Т.1. Київ, 1994. С. 42

деградація життя, яке перетворюється на «річ у собі», і свобода стає ілюзорною¹.

Таким чином, центральною темою дослідниці є опозиція між трансцендентним й іманентним, коріння знаходимо у філософії Гегеля. Німецький філософ-ідеаліст вважав, що існує діалектичний зв'язок між двома типами самоусвідомлення – трансцендентним та іманентним, який можна описати через категорії господар – раб. Трансцендентна свідомість прагне подолати іманентну, виходячи за її межі, але водночас потребує об'єкта для самоусвідомлення, яким стає іманентна свідомість². Іншими словами, людина повинна вийти за межі своєї фізичної природи та подолати її обмеження, щоб повністю реалізувати свій потенціал. Якщо ж іманентне визначає її життя, це призводить до морального занепаду. Як зазначає де Бовуар, такий моральний занепад, якщо він виникає з власної волі суб'єкта, є наслідком втрати духовності. Однак, коли він нав'язаний зовнішніми силами, то набуває форми незаконного позбавлення свободи та пригноблення³.

Виходячи з цих основних положень, Бовуар розвиває своє бачення становища жінки у патріархальному суспільстві. Вона вважає, що корінь проблеми полягає в тому, що чоловіки, займаючи привілейовану позицію в соціумі як суб'єкти, прагнуть нав'язати жінкам роль об'єктів. За її словами, «особливе становище жінки полягає в тому, що вона, будучи, як і кожна людська істота, вільною особистістю, робить вибір і невдовзі опиняється в світі, де чоловік нав'язує їй роль Іншої»⁴.

Таке іншування обмежує свободу жінки й заважає їй повністю реалізувати свій потенціал. Це проявляється різними способами, включаючи систему виховання та соціалізації, нав'язування жінкам суспільних ролей

¹ Бовуар Сімона де Друга стаття / переклад з франц.: В 2 тт. Т.1. Київ, 1994. С. 42

² Donovan J. Feminist Theory: The Intellectual Traditions of American Feminism. Frederick Ungar, 1985. P. 117-118.

³ Бовуар Сімона де Друга стаття / переклад з франц.: В 2 тт. Т.1. Київ, 1994. С. 42

⁴ Бовуар Сімона де Друга стаття / переклад з франц.: В 2 тт. Т.1. Київ, 1994. С. 42

матері та домогосподарки, які повинні підкорятися волі чоловіка. Наслідки цього обмеження є серйозними: жінку прагнуть перетворити на предмет, спрямувати до іманентності, оскільки її трансцендентність постійно стимулює усвідомлення власної достатності та суверенності. Драма жінки, за Бовуар, полягає саме в цьому конфлікті між прагненням суб'єкта утвердити свою достатність і її становищем, яке перетворює її на підлеглий об'єкт¹.

На думку Бовуар, коріння такого спотвореного сприйняття жінки та її пригноблення закладається в системі хибних переконань, які підтримують члени патріархального суспільства. Ця система, сформована ще в давнину, продовжує чинити тиск на суспільство та визначає його розвиток.

Мислителька переконана, що обмежене становище жінки значною мірою зумовлено її фізіологією. Вона пише, що «з усіх самиць ссавців жінка найбільше залежить від своєї природи, і саме вона енергійніше за інших чинить опір цій залежності. У жінки дітородна функція має більший вплив на організм, ніж у будь-якої іншої самиці. Кризи під час статевого дозрівання та клімаксу, щомісячне «прокляття», тривала і часто важка вагітність, болісні й небезпечні пологи, а також хвороби й ускладнення – все це притаманне саме їй, людській самиці»².

Бовуар продовжує аналізувати інтимні відносини між статями через призму панування і підпорядкування. Це проявляється у способі, яким чоловіки та жінки відчують сексуальний потяг. Вона протиставляє агресивний і настирливий характер сексуального бажання юнака, який, за її словами, є спробою утвердити свою особистість та перевагу, з одночасною метою визначити своє місце в суспільстві³. Таким чином, стосунки між статями відображають більш загальні суспільні відносини між чоловіками та жінками, являючи собою їхній мікрорівень. На противагу агресивності

¹ Бовуар Сімона де Друга стаття / переклад з франц.: В 2 тт. Т.1. Київ, 1994. С. 42

² Бовуар Сімона де Друга стаття / переклад з франц.: В 2 тт. Т.1. Київ, 1994. С. 53

³ Бовуар Сімона де Друга стаття / переклад з франц.: В 2 тт. Т.1. Київ, 1994. С. 268.

хлопця, дівчина демонструє більше стриманості у своїх потягах. Бовуар зазначає, що «сексуальне життя дівчинки, навпаки, завжди приховане... Дівочий еротизм пасивний: тут і мови нема про спроби оволодіти, підкорити, згвалтувати — саме лиш чекання й заклик»¹.

Виходячи з цієї загальної різниці в характері сексуального потягу між чоловіками та жінками, Бовуар робить висновок, що саме ця відмінність є коренем гендерної нерівності та підлеглого становища жінки в патріархальному суспільстві. Вона стверджує, що особистість жінки зазнає тиску через її фізіологію: «дівчина відчувається залежною, уразливою у своїй відчуженій плоті. Невизначеність, пасивне очікування неясного щастя підказують, що її тіло призначене комусь іншому, сексуальний досвід для неї — щось іманентне: доторк руки, вуст, іншої плоті як таких, а не руки, вуст, плоті когось відчуженого»². Цей уривок яскраво демонструє вплив на Бовуар філософії екзистенціалізму Сартра, де поняття відчуженості відіграє ключову роль.

На думку Бовуар, чоловік прагне перетворити жінку, яка для нього є «Іншим», на об'єкт, що проявляється вже на міжособистісному рівні, зокрема в інтимних стосунках між ними. Слідом за Сартром, вона розглядає цей конфлікт між статями як основу людського буття³. Таким чином, Бовуар, використовуючи категоріальний апарат та ідеї екзистенціалізму, одночасно переносить акцент з загальнолюдського принципу, який важливий для Сартра та його однодумців, на гендерний принцип, що підкреслює специфіку екзистенціалістського підходу Бовуар.

Яким же виходом французька філософія бачила можливість вирішення наявного становища? Тут необхідно звернутися до раніше описаної опозиції між трансцендентним та іманентним. Жінка повинна подолати свою

¹ Бовуар Сімона де Друга стаття / переклад з франц.: В 2 тт. Т.1. Київ, 1994. С. 268-269

² Бовуар Сімона де Друга стаття / переклад з франц.: В 2 тт. Т.1. Київ, 1994. С. 269

³ Брайсон В. Политическая теория феминизма / перевод с англ. О. Липовской и Т. Липовской. М., 2000. С.160.

фізіологію, своє іманентне, і лише тоді вона зможе здобути повноцінний статус у суспільстві. Бовуар вважала, що досягти цього можна, зокрема, шляхом повноцінного включення у виробничий процес. Це дозволить жінкам стати незалежними від чоловіків та жити справжнім, вільним життям. Адже в такому випадку жінки подолають основну перешкоду на шляху свого визволення — штучні обмеження, які сковують їх через пануючі системи цінностей та вірувань. Таким чином, для вирішення проблеми гендерної нерівності Бовуар пропонує модель активного перетворення світу. Дослідники відзначають, що їй та Сартру «доволі успішно вдалося утвердити західну, фаустіанську модель активного перетворення світу як найкращий спосіб реалізації та звільнення»¹.

Погляди Бовуар мали суттєвий вплив на феміністську ідеологію в США. Її книга «Друга стаття» стала настільною літературою для американських феміністок. Проте ідеї Бовуар не завжди зустрічалися без критики. Найбільш систематична критика її позицій висловлюється у працях Кетрін Рабуцці. У своїй роботі «Сакральне та жіноче: шлях до домогосподарства» вона заперечує думку Бовуар про те, що домашнє господарство, де працюють багато жінок, є способом перетворення їх із суб'єктів в об'єкти. Навпаки, Рабуцці стверджує, що «родинне вогнище» є продовженням жіночої культури і може набувати сакрального значення, де господарка-жриця здійснює ритуальні обов'язки. Ця точка зору відповідає екзистенціалістському підходу, який об'єднує трансцендентне з повсякденним життям².

Щодо інших напрямків фемінізму, їхні представниці активно використовували ідеї Бовуар у формуванні своїх ідеологічних програм. В американському феміністичному русі виділяються кілька напрямів, найбільш значущими з яких стали ліберальний та радикальний.

¹ Donovan J. Feminist Theory: The Intellectual Traditions of American Feminism. Frederick Ungar, 1985. P. 126

² Donovan J. Feminist Theory: The Intellectual Traditions of American Feminism. Frederick Ungar, 1985. P. 126

Ліберальний фемінізм набув більш чітких обрисів саме у цей період. Основою його доктрини є переконання, що жінка є особистістю зі схожими розумовими здібностями до чоловіка, має рівні права та повинна сама керувати своєю долею¹.

Найвідомішою представницею американського ліберального фемінізму є Бетті Фрідан, яка розвинула основні положення цього напрямку. До 36 років Фрідан жила зазвичай для тогочасних американок, але в 1957 році зрозуміла, що цей спосіб життя їй не задовольняє. Вона провела соціологічне дослідження серед своїх колег по коледжу, виявивши, що багато жінок відчують себе несамотійними та незадоволеними. З'ясувалось, що багато хто з цих жінок страждали від тієї ж дивної «неозначеної проблеми» (the problem that has no name), що й вона: почувались несамотійними та переймалися тим, що нічого не змогли досягти в житті, оскільки присвятили своє життя чоловікам та дітям². Ці спостереження стали основою для її найвідомішої праці «Таїна жіночності»³, де Фрідан аналізує способи, якими суспільство дискримінує жінок і позбавляє їх можливості жити власним життям. Вона стверджує, що жінка живе чужим життям і не може повноцінно реалізуватися в суспільстві, що сприяло консолідації феміністок.

У «Таїні жіночності» Фрідан підкреслює становище жінки в США, протиставляючи ілюзорні уявлення дійсному стану речей. З одного боку, американські жінки-домогосподарки мають певні переваги порівняно з жінками з менш розвинених країн, такі як доступ до науки та побутових зручностей, а також менші ризики, пов'язані з дітородженням. Однак за цим фасадом приховуються серйозні проблеми: маніпуляції засобами масової культури переконують жінок, що їхня справжня природа розкривається лише у традиційних ролях домогосподарок, а спроби здобути освіту та кар'єру

¹ Брайсон В. Политическая теория феминизма / перевод с англ. О. Липовской и Т. Липовской. М., 2000. С. 166

² Cullen-Dupont K. Encyclopedia of Women's History in America, 2000. P. 93

³ Friedan B. The Feminine Mystique. London - New York. P.46

спотворюють їхню «жіночність». Це призводить до ізоляції у «затишних концтаборах», обмежуючи їхню незалежність і спричиняючи масову депресію, самогубства, психічні захворювання та алкоголізм серед жінок, що ведуть традиційний спосіб життя. Фрідан вважає, що вирішення кризи полягає у відмові від «таїни жіночності» та наданні жінкам можливості самореалізації поза домогосподарством через належну освіту та професійну діяльність¹. Услід за ідеями Фрідан у 1966 році була створена Національна організація жінок (NOW), яка стала ключовою силою у боротьбі за права жінок у США. NOW виступала за рівність у працевлаштуванні, освіті та репродуктивних правах. Перші акції включали протести проти дискримінації в рекламі та вимоги до авіакомпаній припинити наймати лише молодих жінок на посади стюардес. З NOW вийшли такі постаті, як Кейт Мілет, чия книга «Сексуальна політика» (1970)² стала важливим внеском у феміністичну теорію, поглибивши аналіз патріархальних структур.

Радикальний фемінізм у США також активно розвивався, базуючись на тезі, щогноблення жінок є універсальною формою дискримінації, зумовленою патріархатом як суспільним ладом. Радикальні феміністки вважають, що сексизм лежить в основі західного імперіалізму і що жінки утримуються в підпорядкованому становищі через патріархальні структури³. Вони розуміють патріархат як «гендерну владу», що характеризує всю структуру суспільства, а не лише окремі взаємини в родині чи на роботі. Радикальні феміністки переконані, що інтереси жінок суперечать інтересам чоловіків, а культура та поведінка статей настільки відмінні, що це призводить до онтологічного нерозуміння між ними. Тому жінки повинні об'єднатися для спільної боротьби, залишивши поза увагою расові, класові та інші упередження. Гасло «особисте – це політичне», сформульоване Керол Ганіш⁴, стало важливим для

¹ Friedan B. *The Feminine Mystique*. London - New York. P.46

² Мілет К. *Сексуальна політика* / переклад з англ П. Таращук, У. Потятиник. Київ, 1998.

³ Donovan J. *Feminist Theory: The Intellectual Traditions of American Feminism*. Frederick Ungar, 1985. P. 142

⁴ Echols, Alice. *Daring to be bad: radical feminism in America, 1967—1975*. — Minneapolis: University of Minnesota Press, 1989. С. 416.

радикального фемінізму, дозволяючи виходити за межі традиційної парадигми, де особисте життя було відокремлене від суспільного та публічного.

У США радикальний фемінізм як окремий напрямок з'явився в 1960-х роках, коли активізувався рух за права афроамериканців. Натхненні радикальними методами боротьби чорношкірих активісток, жінки почали формувати власну теорію гноблення. Внаслідок цього у 1967 році утворюються перші групи радикальних феміністок, основними центрами яких стали Нью-Йорк та Бостон. На відміну від ліберальних феміністок, радикальні не шукали компромісу з існуючою системою суспільних відносин і не потребували визнання від «суспільства гноблення». Їхні методи були досить епатажними: наприклад, вони організовували вуличні перформанси, спрямовані на руйнування «стереотипів та цінностей».

Ці течії конфліктували: ліберальний фемінізм критикували за ігнорування расових і класових питань, тоді як радикальний звинувачували в надмірній конфронтаційності, що ускладнювало масову мобілізацію¹. Вплив антивоєнного руху та руху за громадянські права посилив ідеологічну базу обох течій, залучивши жінок до політичного активізму².

Крім того, існували інші методи солідаризації феміністичної спільноти. Одним із таких було проведення спеціальних зборів, де жінки, що зазнавали гноблення або почувалися неповноцінними, могли висловити свої проблеми перед однодумцями та знайти підтримку. Як пише дослідниця В. Брайсон, «під впливом маоїстських принципів, які циркулюють у лівих колах, ці групи використовували китайську комуністичну ідею «висловлення гіркоти», щоб

¹ Дэвис А. Женщины, раса, класс. М: Прогресс, 1987. URL : https://royallib.com/book/devis_andgela/genshchini_rasa_klass.html (дата звернення: 13.12. 2024)

² Evans, S. Personal Politics: The Roots of Women's Liberation in the Civil Rights Movement and the New Left. – New York : Knopf, 1979. – 274 p.

поділитися особистим досвідом... Такий підхід, відомий як «пробудження свідомості», мав величезне значення в цей період»¹.

Кейт Мілет внесла суттєвий вклад у розвиток ідеології радикального фемінізму. Важливо зазначити, що Мілет розробила свою концепцію не лише для теоретичного обґрунтування радикального фемінізму, але й для активної участі у боротьбі руху за права жінок. У своїй праці «Сексуальна політика», опублікованій у 1970 році, вона ретельно аналізує історію жінок через призму емансипації. Теоретичною основою її роботи є поняття патріархату, яке Мілет розглядає як ключовий фактор у дослідженні культури. Вона зробила значний внесок у розвиток теорії патріархату, що є важливою для радикального фемінізму загалом. Як зазначає дослідниця В. Брайсон, «обговорення концепції патріархату Мілет було набагато більш строгим та обґрунтованим порівняно з пізнішими авторами, які використовували цей термін без глибокого аналізу його значення»².

Мілет розуміє патріархат як систему влади чоловіків над жінками. Вона стверджує, що у патріархальному суспільстві чоловіки, які представляють цю систему, завжди мають силову перевагу над жінками, що дозволяє їм безкарно гнобити їх: «Подібно до інших тотальних ідеологій, таких як расизм та колоніалізм, контроль у патріархальному суспільстві був би неповним або навіть неможливим без використання сили, яка служить не лише засобом впливу в екстремальних ситуаціях, а й інструментом повсякденного залякування»³.

Позначаючи патріархат як «тотальну» і рівняючи його з такими глобальними явищами, як расизм і колоніалізм, Мілет підкреслює важливість патріархату для всього людства та вказує на недооцінену роль цієї системи у впливі на жінок. Вона вважає, що така асоціація патріархату з

¹ Брайсон В. Политическая теория феминизма / перевод с англ. О. Липовской и Т. Липовской. М., 2000. С. 190.

² Брайсон В. Политическая теория феминизма / перевод с англ. О. Липовской и Т. Липовской. М., 2000. С. 192

³ Мілет К. Сексуальна політика / переклад з англ П. Тарашук, У. Потятиник. Київ, 1998. С. 80

дискредитованими ідеологіями та практиками повинна спонукати суспільство до переоцінки існуючого стану речей.

Мілет усвідомлює, що патріархат зазнав певної еволюції, і в сучасному світі він значною мірою трансформувався, тому його сила часто є непомітною. Вона зазначає: «У більшості сучасних патріархальних держав сила використовується опосередковано та непомітно, за винятком випадків, коли суспільство ігнорує фізичні напади на певні соціальні прошарки та етнічні групи». Проте, монополію на цю приховану силу мають чоловіки: «важливо, що сила зосереджена в руках чоловіків, і лише вони психологічно й технічно готові вдаватися до насильства»¹.

Насправді, як показали дослідження останніх років, зокрема аналіз Голокосту, жінки брали не менш активну участь у насильстві, зокрема над євреями, ніж чоловіки². Однак слід пам'ятати, що Мілет була налаштована дуже войовничо і прагнула, щоб її ідеологія чітко визначала, хто є жертвою, а хто гнобителем. Крім того, у феміністичному русі було поширено сприйняття жінок та чоловіків як двох антагоністичних класів, що вимагало зображення супротивника в якнайгіршому та найнепривабливішому світлі, а також протиставлення собі.

За Мілет, влада патріархату проявляється в різних формах, зокрема економічній. Вона пише: «Один з найефективніших важелів патріархального управління пов'язаний з економічною владою над суб'єктами жіночої статі»³. На думку Мілет, економічне гноблення призвело до того, що «становище жінок багато чим нагадує умови життя колоніальних чи доіндустріальних народів. Хоча вони і досягли певного рівня економічної автономії під час промислової революції та тепер складають велику й погано оплачувану частку фабричної робочої сили, проте не беруть безпосередньої участі у визначальних

¹ Мілет К. Сексуальна політика / переклад з англ П. Тарашук, У. Потятиник. Київ, 1998. С. 81

² Лауер. В. Фурії Гітлера. Німецькі жінки у нацистських полях смерті. Київ, 2020.

³ Мілет К. Сексуальна політика / переклад з англ П. Тарашук, У. Потятиник. Київ, 1998. С. 74

технологічних чи виробничих процесах. А те, що жінки зазвичай виконують хатні та особисті послуги, не має ринкової вартості і не є капіталістичним товаром»¹.

Однак Мілет не обмежує патріархальну владу лише економічною сферою. «Поневолення жінки — це, звісно, не тільки економічна чи навіть політична особливість, а загальний суспільний та психологічний феномен»². Вона доводить, що процес виховання дівчат відрізняється від виховання хлопчиків, і система виховання для дівчат створена таким чином, щоб виплекати у них чесноти, як-от смирення та покору перед чоловіком. Тому не дивно, що жінки не можуть ефективно опиратися системі патріархату. Як пише Мілет, «навіть коли значення фізичної сили зменшилося через можливість застосування зброї, жінку «знешкоджують» у процесі соціалізації. Ще задовго до потенційного нападу специфічне емоційне та фізичне виховання робить її цілком безборонною. І це, безсумнівно, має далекосяжні наслідки, які проявляються в соціальній поведінці та психології обох статей»³.

Окрім різних форм утиску жінок патріархальною системою, Мілет також виділяє сексуальне гноблення. Вона вводить спеціальний термін «сексуальна політика» для опису програми таких утисків. Подібно до Симони де Бовуар, Мілет встановлює рівність між інтимними стосунками між чоловіком і жінкою та патріархальною владою. Вона зазначає, що «патріархальні суспільства здебільшого поєднують жорстокість із сексуальністю, причому сексуальність часто асоціюється як із пороком, так і з владою»⁴. На думку Мілет, мета чоловіків полягає не лише в духовному, але й фізичному підкоренні жінок: «сила патріархальної системи частково пов'язана

¹ Мілет К. Сексуальна політика / переклад з англ П. Тарашук, У. Потятиник. Київ, 1998. С. 77

² Мілет К. Сексуальна політика / переклад з англ П. Тарашук, У. Потятиник. Київ, 1998. С. 202

³ Мілет К. Сексуальна політика / переклад з англ П. Тарашук, У. Потятиник. Київ, 1998. С. 81

⁴ Мілет К. Сексуальна політика / переклад з англ П. Тарашук, У. Потятиник. Київ, 1998. С. 82

з насильством, зокрема сексуальним, властивим чоловікам; найяскравіше це проявляється в акті зґвалтування»¹.

Таким чином, хоча Мілет підкреслює, що сучасна патріархальна система використовує свою владу опосередковано, вона також вказує, що за певних умов ця влада може проявитися у формі грубого сексуального насильства. Зґвалтування є найбільш очевидним прикладом перетворення жінки на об'єкт, ігноруючи її особистість, волю та права, що є жахливим актом. У цьому контексті Мілет бачить звиряче начало чоловіка та його патріархальну систему. Вона йде далі, стверджуючи, що це не лише вияв чоловічої зневаги та бажання фізично підкорити жінку, але й спроба морально зламати її як незалежну та самодостатню особистість. «При зґвалтуванні емоції агресії, ненависті, зневаги та бажання поглумитися з особистості набувають форм, які ідеально підходять для сексуальної політики», — пише Мілет².

Мілет також цікавиться тим, як влада чоловіків проявляється в культурній сфері. Вона зазначає, що «оскільки патріархат завжди обмежував жінок у нижчих сферах культури, сучасне сприяння розвитку артистичних інтересів через вивчення гуманітарних дисциплін по суті є лише новим варіантом старої підготовки до шлюбу. Справжні досягнення в мистецтві та гуманітарних науках, як і раніше, залишаються прерогативою чоловіків. Символічне представництво жінок, таких як Зонтаг чи Мурасаки, є винятком, який підтверджує правило»³.

Таким чином, концепція Кетрін Мілет відрізняється від попередніх тим, що вона більш відверта та категорична, ніж Фрідан та Рабуцці, порушуючи питання залежного становища жінок у сучасному суспільстві. Своїми працями вона радикалізує та загострює проблеми дискримінації жінок, які існували в історії і продовжували залишатися актуальними у повоєнні десятиліття.

¹ Мілет К. Сексуальна політика / переклад з англ П. Тарашук, У. Потятиник. Київ, 1998. С. 81

² Мілет К. Сексуальна політика / переклад з англ П. Тарашук, У. Потятиник. Київ, 1998. С. 81-82

³ Мілет К. Сексуальна політика / переклад з англ П. Тарашук, У. Потятиник. Київ, 1998. С. 79

Проте слід зазначити й певні недоліки теорії Мілет та її послідовниць. Їхня проблема полягає в узагальненні всього досвіду гноблення жінок, стверджуючи, що патріархальна система дискримінації є однаковою в усіх суспільствах, незалежно від того, чи це східна класична деспотія середньовіччя, чи сучасна західна демократія. Це є серйозним спрощенням та антиісторичним твердженням.

Наостанок варто відзначити, що з кінця 1960-х років у США почали стрімко розвиватися «жіночі студії», що стало важливим чинником поширення та розвитку феміністської ідеології. Їхній розвиток пов'язувався з інституціоналізацією цієї дисципліни, з'явилися окремі факультети та центри, спеціалізовані на жіночій проблематиці. Дослідження, проведені в рамках цих інституцій, торкалися основних теоретичних соціальних, філософських та історичних питань, таких як специфіка історичної еволюції родини, суспільне становище жінок та їхні соціальні ролі.

1.3. Досягнення та вплив на законодавство і суспільство

До 1970-х років «звільнення жінок» стало однією з центральних тем суспільного життя. Майже в кожному випуску провідних газет публікувалися серйозні статті на цю тему, вона також заповнила радіо та телебачення. У січні 1970 року газета «Нью-Йорк таймс» на першій сторінці зазначила: «Стіни економічної та психологічної дискримінації жінок на американському ринку праці почали тріскатися під тиском федерального уряду, руху за звільнення жінок та зусиль тисяч і тисяч окремих жінок»¹. Новий жіночий рух знайшов свою теоретичну базу в ідеології фемінізму, який проводив науково-теоретичні пошуки паралельно з розвитком самого руху.

Політичні вимоги, визначені як жіночі, передусім були спрямовані на корекцію нерівності та асиметрій у традиційних гендерних ролях чоловіків і жінок. Першими вимогами, внесеними до політичного порядку денного і які здобули універсальне визнання, були право голосу, рівність в освіті та трудових відносинах щодо оплати праці, статусу та можливостей. Друга група вимог традиційно розглядається як така, що стосується виключно жінок, хоча їхнє просування безпосередньо впливає й на чоловіків: відпустки по догляду за дитиною, дитячі ясла, допомога на дітей. Третій блок охоплює репродуктивні права (аборт, контрацепція, консультування з питань планування сім'ї) і стосується біологічних функцій жінок і чоловіків. Дискусія щодо цієї теми набула екзистенційного характеру, зіткнувши між собою клерикалів та антиклерикалів. Насильство в родині, проблеми на робочому місці, пов'язані з сексуальними домаганнями, сталкерство також стали частиною політичного порядку денного через широкі дискусії щодо доцільності перенесення особистих проблем на суспільний рівень.

Відправною точкою для нового законодавства, яке зробило дискримінацію в США незаконною, стало прийняття у 1963 році Закону про

¹ The New York Times. January 1970, p. A 01.

рівну оплату праці, а особливо Закону про рівні права 1964 року. Таким чином, федеральний уряд вперше обмежив дискримінацію жінок з боку роботодавців. У 1970-1980-х роках було прийнято низку законів, що розширювали права та можливості жінок. Розділ IX Закону про вищу освіту 1972 року заборонив дискримінацію за ознакою статі у будь-яких освітніх програмах, які фінансуються федеральними коштами. Цей акт повністю діяв до 1984 року, коли його застосування було частково обмежене рішенням Верховного суду, який вирішив, що закон має поширюватися не на всі навчальні заклади, а лише на ті департаменти, які отримують федеральну підтримку. Відтоді щорічно на розгляд Конгресу виносився Закон про відновлення громадянських прав з метою відновлення його первісного тексту.

У 1972 році було прийнято Закон про рівність у працевлаштуванні. Закон про Комісію з прав людини 1972 року дозволив включити до її мандату розгляд дискримінації за ознакою статі, тоді як раніше Комісія займалася лише випадками дискримінації за расовими, кольором шкіри, національною або політичною приналежністю, а також за переконаннями.

Найскладнішим було прийняття Поправки про рівні права до Конституції США. Починаючи з 1923 року, вона вносилася на розгляд кожним новим Конгресом. У 1960-1970-х роках на підтримку її внесення виступили Національна організація жінок та багато інших організацій. Зрештою, у 92-му Конгресі Поправка була схвалена обома палатами: 12 жовтня 1971 року у Палаті представників та 22 березня 1972 року у Сенаті США ¹ Відтоді Поправка, яка проголошувала: «Рівність прав перед законом не може бути віднята чи обмежена Сполученими Штатами або будь-яким штатом через ознаку статі»², передавалася на затвердження штатами. Після її схвалення для феміністичних лідерів стало принциповим включення положень Поправки до

¹ Equal Rights Amendment. Congressional Digest. 1977. Vol.56. Washington D.C. Congressional Digest Co. 1977, p. 165.

² ERA at a Glance. Congressional Digest. 1977. Vol.56. Washington D.C. Congressional Digest Co. 1977 p. 163.

платформ політичних партій та активізація боротьби за її ратифікацію необхідними 38 штатами. Хоча термін її ратифікації у 1978 році був продовжений ще на три роки, Поправка зіткнулася з сильною опозицією консервативного республіканського більшості в законодавчих органах багатьох штатів. До 30 червня 1982 року для набрання чинності їй не вистачило ратифікації трьома штатами.

Одночасно з боротьбою за Поправку про рівні права, прихильники жіночих прав зосередили увагу на питанні репродуктивних прав. Можливість вибору розглядалася як фундаментальне право жінок на контроль над своїм життям¹. Аборт, заборонений більшістю штатів з середини XIX століття, став легальним у 1973 році завдяки рішенням Верховного суду². Боротьба за збереження права на аборт стала наступним кроком у звільненні жінок від обмежувального становища дружини та матері.

З початку 1970-х років боротьба за права жінок стала ключовим явищем суспільного і політичного життя Сполучених Штатів. Вона сприяла значним зрушенням у законодавстві, спрямованому на подолання дискримінації за статевою ознакою. Ідеологія фемінізму, яка стала основою для жіночого руху, визначила його стратегічний напрямок і сприяла формуванню нового підходу до рівності прав у суспільстві.

Досягнення включають прийняття низки важливих законів, таких як Закон про рівну оплату праці (1963) та Закон про громадянські права (1964), що закріпили юридичні механізми боротьби з дискримінацією у сфері праці та освіти. Зокрема, Розділ IX Закону про вищу освіту (1972) заборонив дискримінацію в освітніх програмах, а Закон про рівність у працевлаштуванні (1972) забезпечив правовий захист у сфері праці. Проте, незважаючи на ці

¹ Coontz, S. (2011). *A Strange Stirring: The Feminine Mystique and American Women at the Dawn of the 1960s*. New York: Basic Books.

² *Roe v. Wade*, 410 U.S. 113 (1973). URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/410/113/>. (Дата звернення: 14.12.2024)

досягнення, прийняття Поправки про рівні права, яка могла б гарантувати рівність прав на конституційному рівні, зіткнулося з сильною опозицією і не було ратифіковане.

Особливу увагу також привернуло питання репродуктивних прав. Легалізація абортів у 1973 році завдяки рішення Верховного суду у справі *Roe v. Wade* стала значним кроком у забезпеченні права жінок на вибір та контроль над власним життям. Це рішення підкреслило важливість репродуктивних прав як складової частини боротьби за рівність.

У 1980-ті роки фемінізм у США зіткнувся з кризою через консервативний відкат, який посилювався за республіканських адміністрацій Рональда Рейгана (1981–1989) та Джорджа Буша-старшого (1989–1993). Політика «рейганоміки» скоротила фінансування соціальних програм, що непропорційно вдарило по жінках із низьким доходом, особливо афроамериканках і латиноамериканках, послабивши економічну основу феміністичного активізму¹. Консервативні рухи, такі як Moral Majority, та антифеміністичні кампанії Філіс Шлафлі (Eagle Forum) протидіяли ERA, стверджуючи, що вона загрожує традиційним сімейним цінностям². Ця ідеологічна опозиція посилювала суспільне сприйняття фемінізму як радикального й антисімейного, що зменшило його підтримку: за даними Gallup, у 1986 році лише 56% американців підтримували фемінізм порівняно з 65% у 1975 році³. Внутрішні розбіжності також послабили рух: ліберальний фемінізм критикували за надмірний фокус на білих жінок середнього класу, а радикальний – за ізоляцію через агресивну риторику⁴. Проте фемінізм не зник: локальні ініціативи, захист рішення *Roe v. Wade* (1973) та розвиток

¹ Faludi, S. *Backlash: The Undeclared War Against American Women*. – New York : Crown Publishing, 1991. – 552 p.

² Schlafly, P. *The Power of the Positive Woman*. – New York : Arlington House, 1977. – 253 p.

³ Gallup Poll. *Public Opinion on Feminism, 1975–1986*. – Washington : Gallup Organization, 1986. – 45 p.

⁴ Hooks, B. *Feminist Theory: From Margin to Center*. – Boston : South End Press, 1984. – 174 p.

академічного фемінізму підтримували рух, закладаючи підґрунтя для третьої хвилі¹. Криза 1980-х років підкреслила необхідність інтерсекційного підходу, що став ключовим для наступних етапів фемінізму.

Отже, жіночий рух не лише змінив законодавчу базу, але й суттєво вплинув на суспільні цінності, сприяючи зменшенню гендерної нерівності та встановленню рівних прав для чоловіків і жінок у ключових сферах життя. Еволюція фемінізму в США у другій половині 1960-х – 1970-х років характеризувалася розбіжностями між ліберальною течією, яка домогалася юридичних реформ, і радикальною, що виступала за системні зміни. Ця напруга збагатила дискурс, але ускладнила єдність руху. У 1980-ті роки консервативна політика Рейгана та Буша-старшого, скорочення соціальних програм і антифеміністичні кампанії Шлафлі спричинили кризу фемінізму, зменшивши його суспільну підтримку. Проте рух адаптувався через локальні ініціативи та академічні дослідження, що підготували основу для третьої хвилі з її фокусом на інтерсекційності

¹ Collins, P. H. Black Feminist Thought: Knowledge, Consciousness, and the Politics of Empowerment. – Boston : Unwin Hyman, 1990. – 384 p.

Розділ 2. Третя хвиля фемінізму (1990-ті – 2000-ті роки)

2.1. Концепція інтерсекційності та її значення

Фемінізм другої хвилі, хоча й досяг значних успіхів у боротьбі за права жінок, часто зосереджувався на проблемах, актуальних для білих представниць середнього класу, ігноруючи ширший спектр викликів, з якими стикалися інші групи. Жінки з афроамериканських чи латиноамериканських спільнот, представниці робітничого класу та ЛГБТ-активістки відчували, що їхні складні історії пригноблення, де гендер переплітається з расою, економічним становищем чи сексуальною орієнтацією, залишаються поза увагою. Наприклад, для багатьох чорношкірих жінок боротьба була нерозривно пов'язана не лише з патріархатом, а й з наслідками расизму та економічної експлуатації, що сягають корінням у минуле, зокрема в епоху рабства. Ця критика виявила потребу в новому підході, який би враховував усі ці виміри одночасно. Так народилася інтерсекційність — концепція, що пропонує розглядати людський досвід як сукупність взаємопов'язаних факторів, а не окремих категорій. В перекладі з англійської intersection – це «перехрестя». Інтерсекційний фемінізм — це підхід, який аналізує гендерну нерівність у поєднанні з іншими формами дискримінації, як-от раса, клас чи сексуальна орієнтація, визнаючи унікальність досвіду кожної жінки¹.

Вперше поняття інтерсекційності ввела американська дослідниця Кімберлі Вільямс Креншоу – видатна фахівчиня в галузі юриспруденції, відома своїми новаторськими дослідженнями у сфері громадянських прав, критичної теорії раси та феміністської правової теорії. Вона обіймає посаду професорки кафедри імені Ісидора і Севільї Сульцбахер у Колумбійській

¹ Креншоу К. Демаргіналізація перетину раси та статі: Чорна феміністська критика антидискримінаційної доктрини, феміністичної теорії та антирасистської політики // Юридичний форум Чиказького університету. — 1989. — Вип. 13.

юридичній школі та є почесною професоркою права в Каліфорнійському університеті в Лос-Анджелесі¹.

Креншоу запропонувала концепцію інтерсекційності у 1989 році. У своїй статті, підготовленій для юридичного форуму Чиказького університету під назвою «Подолання маргіналізації перетину раси та статі: Чорношкіра феміністська оцінка антидискримінаційних принципів, феміністських підходів та антирасистських стратегій», вона виклала основи цієї теорії. Аналізуючи випадки з юридичної практики, пов'язані зі ставленням до чорношкірих жінок, Креншоу дійшла висновку, що їхні позови часто відхиляються, якщо їхній досвід не збігається з досвідом білих жінок. Водночас суди розглядали претензії чорношкірих жінок як відмінні від вимог як білих жінок, так і чорношкірих чоловіків, через що їх не включали до категорій, що отримували більший правовий захист².

У 1976 році Кімберлі Креншоу була свідком позову Емми Де Граффенрейд та інших чорношкірих жінок проти General Motors через дискримінацію. Вона бачила, як компанія розподіляла посади за расою і гендером: одні — для чорношкірих чоловіків, інші — для білих жінок, а чорношкірим жінкам не залишалося місця, бо вони не вписувалися в ці рамки.

Креншоу спостерігала, як суд відхилив їхні скарги, не дозволивши поєднати расові та гендерні претензії, через що їхня дискримінація залишилася поза увагою. «Саме роздуми над тим, чому такий значний недогляд став можливим у складній системі антидискримінаційного права, привели до виникнення терміну «інтерсекційність». Як молодий викладач права, я прагнула пояснити цю глибоку невидимість у юридичному контексті. Перетин расової та гендерної дискримінації проявлявся не лише на робочому

¹ Reunion Renews Commitment to William H. Hastie Fellowship Legacy // University of Wisconsin Law School. — URL: <https://law.wisc.edu> (дата звернення: 16.03.2025).

² Креншоу К. Демаргіналізація перетину раси та статі: Чорна феміністська критика антидискримінаційної доктрини, феміністичної теорії та антирасистської політики // Юридичний форум Чиказького університету. — 1989. — Вип. 13.

місці, а й у багатьох інших аспектах життя, але ці проблеми залишалися майже повністю поза увагою феміністських і антирасистських рухів. Інтерсекційність стала моїм способом змусити фемінізм, антирасистську боротьбу та антидискримінаційне законодавство звернути увагу на різноманітні способи, якими люди зазнають расового та гендерного гніту, щоб ці питання стало простіше аналізувати та розв'язувати»¹.

Кімберлі Креншоу зазначала, що інтерсекційність не є абсолютно новою ідеєю. Вона вказувала на її попередників, таких як Анна Джулія Купер і Марія Стюарт у XIX столітті, а також Анджела Девіс і Дебора Кінг у XX столітті. За її словами, афроамериканські жінки в різні епохи підкреслювали необхідність розглядати расу через гендер і фемінізм через расу. Наприклад, Купер у "Голосі з Півдня" (1892) писала про унікальний гніт чорношкірих жінок, а Девіс у "Жінки, раса, клас" (1981) аналізувала перетин расизму, сексизму та капіталізму. Креншоу бачила свою роботу як продовження цієї традиції.

Концепція інтерсекційності набула ширшого визнання та застосування в соціальних рухах. Основні принципи інтерсекційності можна окреслити наступним чином:

1. Усвідомлення того, що особистість формується через належність до кількох взаємопов'язаних соціальних категорій одночасно. Цей принцип підкреслює, що людина не може бути зведена до однієї характеристики, наприклад, лише до гендеру чи раси. Натомість її ідентичність є результатом одночасного перебування в кількох соціальних групах — таких як раса (наприклад, чорношкіра чи біла), гендер (жінка, чоловік, небінарна особа), клас (робітничий, середній, вищий), сексуальна орієнтація (гетеросексуальна, гомосексуальна), етнічність, інвалідність тощо. Ці категорії не існують ізольовано, а перетинаються, формуючи складну мозаїку ідентичності.

¹ Креншоу К. Інтерсекційність: Я хотіла створити повсякденну метафору, доступну для кожного [Електронний ресурс] // New Statesman. — 2014. URL: <https://www.newstatesman.com/lifestyle/2014/04/kimberly-crenshaw-intersectionality-i-wanted-come-everyday-metaphor-anyone-could> (дата звернення: 16.03.2025).

Наприклад, досвід чорношкірої жінки-мігрантки з низьким доходом буде принципово іншим, ніж у білої жінки з середнього класу, навіть якщо обидві стикаються з гендерною дискримінацією.

2. Взаємодія цих категорій відбувається в умовах систем влади – таких як закони чи політика, де центральним є визнання нерівності сил. Цей аспект наголошує, що соціальні категорії не просто співіснують — їхня взаємодія залежить від ширшого контексту, який визначається структурами влади. До таких структур належать закони (наприклад, антидискримінаційне законодавство), державні політики (освітні чи трудові реформи), релігійні інститути, економічні системи (капіталізм, соціалізм) і навіть культурні норми. Нерівність сил означає, що одні групи мають більше доступу до ресурсів і можливостей (привілеї), тоді як інші зазнають систематичного утиску. Наприклад, у справі Емми Де Граффенрейд проти General Motors (1976) судова система не визнала перетину раси й гендеру, що показує, як владні структури можуть ігнорувати складну дискримінацію.

3. Нерівність, що проявляється як привілеї чи утиски, виникає через поєднання соціальних категорій, владних структур і контекстів, створюючи унікальні життєві досвіди, які можуть бути постійними або змінними. Цей принцип пояснює, що результатом взаємодії соціальних категорій і систем влади є структурна нерівність — тобто стійкі моделі переваг для одних груп і недоліків для інших. Привілеї можуть включати кращий доступ до освіти чи роботи (наприклад, для білих чоловіків із вищим фахом), тоді як утиски проявляються в обмеженому доступі до цих же ресурсів (наприклад, для чорношкірих жінок із низьким доходом). Ці нерівності створюють унікальні життєві траєкторії: хтось може постійно стикатися з дискримінацією (наприклад, через хронічну бідність і расизм), а для когось вона може бути тимчасовою (наприклад, під час міграції). Скажімо, латиноамериканська

жінка-іммігрантка може зазнавати утисків через мову й статус, але з часом її становище може покращитися, що робить її досвід відмінним від інших¹.

Окрім розуміння основних принципів інтерсекційності, важливо усвідомлювати, чим інтерсекційність не є:

1. Інтерсекційність — це не синонім різноманітності. Не існує "інтерсекційних" груп; правильніше називати їх "спільнотами, що зазнають інтерсекційної маргіналізації", уточнюючи, про які перетини йдеться, наприклад, південноазійські жінки, що стикаються з расизмом і сексизмом.

2. Інтерсекційність — це передусім інструмент для вивчення невидимих владних відносин і їхнього впливу на нерівність, а не ідентичності. Вона аналізує "взаємозалежні" системи гноблення та їхній прояв у житті людей.

3. Інтерсекційність не зводиться до додавання різних типів нерівності (наприклад, гендер + раса + інвалідність). Її мета — висвітлити, як різні виміри та системи нерівності взаємодіють, формуючи особливі досвіди й результати.

4. Інтерсекційність не прагне протиставляти людей чи групи, щоб з'ясувати, хто найбільше утиснений. Вона досліджує, як різні форми гноблення чи недоліків поєднуються в індивідуальному досвіді.

5. Інтерсекційність не встановлює ієрархію нерівностей, де одні види гноблення (наприклад, расизм, сексизм, ейблізм* — вважаються пріоритетнішими за інші².

У 1990-х роках у США спостерігався розквіт рухів за права меншин, де інтерсекційність стала інструментом для пояснення різноманітності досвіду дискримінації. Активність таких рухів була особливо помітною в кількох

¹ Poverty and Inequality Commission. Intersectionality: Revealing the realities of poverty and inequality in Scotland [Електронний ресурс]. — 2021. — URL: <https://povertyinequality.scot> (дата звернення: 16.03.2025).

² Там само.

*Ейблізм (від англ. ableism, похідне від ability – здатність) – це дискримінація або упередження проти людей з інвалідністю, що базується на припущенні переваги людей без інвалідності. Проявляється у стереотипах, недоступності просторів, принизливій мові та інституційних бар'єрах. У фемінізмі розглядається через інтерсекційність, адже жінки з інвалідністю зазнають множинної дискримінації.

ключових штатах і регіонах країни. Найбільші спалахи спостерігалися в Каліфорнії, Нью-Йорку, Іллінойсі та на південному сході, зокрема в Джорджії й Техасі. У 1993 році під час Маршу на Вашингтон за права ЛГБТ, що відбувся у Вашингтоні, округ Колумбія, чорношкіра активістка Манді Картер підкреслила, що її боротьба як лесбійки кольорової раси поєднує гомофобію, расизм і сексизм, відрізняючись від проблем білих учасників. У 1995 році в Каліфорнії латиноамериканські іммігрантки протестували проти Proposition 187 – закону, що обмежував доступ до медичних послуг, зазначаючи, що їхній статус матерів-одиначок і етнічність посилюють уразливість порівняно з чоловіками-мігрантами. У 1997 році рух "Жінки всіх червоних націй" (WARN) активізувався в резерваціях штатів Південна Дакота й Аризона, виступаючи проти примусової стерилізації корінних жінок, демонструючи поєднання расового гніту з гендерним насильством. Інтерсекційність у цих прикладах висвітлювала, як множинні форми дискримінації формували унікальні виклики для різних груп у межах одного руху, особливо на заході, північному сході та півдні США.

У 2000-х роках у Сполучених Штатах ширшого масштабу набули антиглобалістські рухи, демонструючи, як економічна нерівність перетинається з гендерною та расовою дискримінацією. Інтерсекційність у цей період стала важливим аналітичним інструментом для осмислення цих складних взаємозв'язків. У 2001 році в Лос-Анджелесі, штат Каліфорнія, латиноамериканські працівниці швейних фабрик організували страйк проти компанії Forever 21, протестуючи проти зарплат, що не перевищували 5 доларів на годину, де економічна експлуатація поєднувалася з расизмом і сексизмом. У 2002 році в Сіетлі, штат Вашингтон, активістки-корінні американки з народу дуваміш протестували проти забудови традиційних земель корпораціями, де економічний тиск посилював расову маргіналізацію та гендерні обмеження доступу до ресурсів. Інтерсекційність у цих прикладах стала лінзою, що розкрила багатогранність протестів, пов'язаних із

глобальними економічними процесами, дозволяючи зрозуміти, як локальні приклади боротьби жінок за свої права в США відображають ширші системи гноблення¹.

У 2004 році в Нью-Йорку мусульманські жінки-іммігрантки виступили проти посиленних перевірок після терактів 11 вересня, де релігійна упередженість, гендер і статус мігранта створювали унікальні бар'єри. У 2006 році в Чикаго, штат Іллінойс, іммігрантки з Мексики та Центральної Америки протестували проти законопроекту HR 4437, підкреслюючи поєднання економічної нестабільності, гендерної вразливості та расової дискримінації². У 2008 році в Новому Орлеані, штат Луїзіана, після урагану «Катріна» чорношкірі жінки вимагали пришвидшення відбудови житла, вказуючи на перетин економічного занепаду, расизму та гендерної нерівності.

Активізація феміністичних рухів і протестів стали важливим каталізатором соціальних змін. Ці рухи не лише привернули увагу до гендерної нерівності, але й підкреслили необхідність врахування різноманітних досвідів жінок, зокрема через призму раси, класу, сексуальної орієнтації та інших аспектів ідентичності. Внаслідок активізму та громадського тиску, у 1990-2010 роках у США відбулися значні зміни в політиці та законодавстві, які відображали нові підходи до боротьби з дискримінацією та соціальною нерівністю. Ці зміни були тісно пов'язані з концепцією інтерсекційності, яка стала ключовим інструментом для розуміння та вирішення складних соціальних проблем.

У США почали визнавати багатовимірність дискримінації, що знайшло своє відображення в нових законодавчих ініціативах. Однією з найважливіших подій цього періоду стало прийняття Акту про громадянські права 1991 року. Цей закон став реакцією на обмеженість попередніх правових норм і значно

¹ Cho, S., Crenshaw, K. W., & McCall, L. Toward a field of intersectionality studies: Theory, applications, and praxis // *Signs: Journal of Women in Culture and Society*. — 2013. — Vol. 38, No. 4. — P. 785–810.

² Siegel, D. *Sisterhood, Interrupted: From Radical Women to Grrls Gone Wild* / D. Siegel. — New York : Palgrave Macmillan, 2007. — P. 118

розширив захист від дискримінації на робочому місці. Він не лише посилив положення щодо расової та гендерної дискримінації, але й створив правову основу для боротьби з іншими формами пригноблення, з якими стикалися жінки. Це було особливо важливим для представниць різних меншин, які часто стикалися з множинними формами дискримінації, що перепліталися між собою.

У 1994 році був прийнятий Закон про насильство проти жінок (Violence Against Women Act, VAWA), який став одним із найважливіших законодавчих досягнень у боротьбі з домашнім насильством. Цей закон передбачав фінансування програм допомоги постраждалим, створення спеціальних судів для розгляду справ про домашнє насильство та підвищення кваліфікації правоохоронців¹. У 2000-х роках VAWA оновили, щоб враховувати інтерсекційний досвід жінок. Зокрема, до нього були додані положення, що забезпечують підтримку іммігранток.

«Закон Лілли Ледбеттер» про справедливу оплату праці (Lilly Ledbetter Fair Pay Act), ухвалений 2009 р., став відповіддю на проблему гендерної нерівності у заробітній платі. Він дозволив подавати позови про дискримінацію в оплаті праці протягом більш тривалого періоду, що було особливо важливим для жінок, які часто дізнавалися про нерівність лише через роки після її початку. Ця ініціатива враховувала, що жінки з меншин, такі як афроамериканки чи латиноамериканки, часто отримують ще нижчу заробітну плату порівняно з білими жінками, що підкреслювало інтерсекційний характер проблеми².

У сфері охорони здоров'я інтерсекційний підхід також знайшов своє відображення. Ухвалений 2010 року Закон про доступну медичну допомогу (Affordable Care Act, ACA)–передбачав розширення доступу до медичних

¹ Violence Against Women Act (VAWA), 1994. Pub. L. No. 103-322, 108 Stat. 1902 (1994). URL: <https://www.congress.gov/bill/103rd-congress/house-bill/3355> (дата звернення:17.03.2025).

² Lilly Ledbetter Fair Pay Act, 2009. Pub. L. No. 111-2, 123 Stat. 5 (2009). URL: <https://www.congress.gov/bill/111th-congress/house-bill/11> (дата звернення:17.03.2025).

послуг для мільйонів американців, зокрема жінок. АСА включав положення, спрямовані на захист репродуктивних прав, зокрема безкоштовний доступ до контрацепції та програми профілактики захворювань. Цей закон також враховував потреби жінок з меншин, які часто стикалися з обмеженим доступом до медичних послуг через економічні чи культурні бар'єри¹.

Крім того, у 2000-х роках активізувалися зусилля щодо захисту прав ЛГБТК+ жінок. У 2009 році ухвалюється Закон про запобігання злочинам на ґрунті ненависті (Matthew Shepard and James Byrd Jr. Hate Crimes Prevention Act), який розширив захист від такого роду злочинів, включаючи ті, що вчиняються через сексуальну орієнтацію чи гендерну ідентичність². Цей закон став важливим кроком у боротьбі з насильством проти ЛГБТК+ жінок, які часто стикаються з подвійною дискримінацією через свою стать та сексуальну орієнтацію.

Таким чином, феміністичний рух у США пройшов довгий шлях від боротьби за базові права жінок до визнання складних, переплечених форм дискримінації, з якими стикаються різні групи. Інтерсекційність, як концепція, стала ключовим інструментом для розуміння та вирішення цих проблем, підкреслюючи, що гендерна нерівність нерозривно пов'язана з расизмом, класовими відмінностями, сексуальною орієнтацією та іншими аспектами ідентичності. У 1990-2010 роках цей підхід знайшов своє відображення в політиці та законодавстві, що призвело до прийняття низки прогресивних законів, спрямованих на захист прав жінок з урахуванням їхнього різноманітного досвіду. Ці зміни стали важливим кроком у боротьбі за соціальну справедливість і гендерну рівність.

¹ Affordable Care Act (ACA), 2010. Pub. L. No. 111-148, 124 Stat. 119 (2010). URL: <https://www.congress.gov/bill/111th-congress/house-bill/3590> (дата звернення: 17.03.2025).

² Matthew Shepard and James Byrd Jr. Hate Crimes Prevention Act, 2009. Pub. L. No. 111-84, 123 Stat. 2190 (2009). URL: <https://www.congress.gov/bill/111th-congress/house-bill/1913> (дата звернення: 17.03.2025).

2.2. Форми та методи боротьби

Феміністки «третьої хвилі» представляють нове покоління активісток, які народилися в 1960-х та 1970-х роках і належать до так званого «покоління Х». Це покоління зростало в умовах стрімкого розвитку медіа, культурного та економічного різноманіття, що значно вплинуло на їхні погляди та цінності. Хоча вони успадкували від феміністок «першої» та «другої» хвиль важливі механізми захисту прав жінок та багатий досвід боротьби, представниці «третьої хвилі» вважали цю роботу незавершеною. Вони критикували попередниць за обмеженість поглядів, зосереджених переважно на проблемах білих жінок середнього класу, і прагнули розширити межі фемінізму¹.

Основні цілі фемінізму «третьої хвилі» включають боротьбу з усіма формами суспільної несправедливості, які стосуються не лише жінок, а й інших маргіналізованих груп. Важливим напрямком є також розвиток освіти, яка мала допомогти молодим жінкам відчувати себе вільними, щасливими та гордими за свою жіночність, не боячись реалізовувати власні амбіції. Освіта мала включати вивчення історії фемінізму, щоб нове покоління могло краще зрозуміти своє місце в боротьбі за рівність. На відміну від попередниць, феміністки «третьої хвилі» менше акцентували увагу на гендерній динаміці між чоловіками та жінками чи питаннях дискримінації жінок. Натомість вони зосередилися на аналізі структур влади та сил, які формують суспільство, прагнучи створити умови, за яких кожна жінка зможе повною мірою реалізувати свій потенціал — незалежно від того, стосується це кар'єри, родини чи особистого життя.

Цікаво, що організації, які ідентифікують себе з фемінізмом «третьої хвилі», часто об'єднують не лише жінок, а й чоловіків, а також представників різних меншин, що підкреслює інклюзивність та різноманітність цього руху.

¹ Креншоу К. Демаргіналізація перетину раси та статі: Чорна феміністська критика антидискримінаційної доктрини, феміністичної теорії та антирасистської політики // Юридичний форум Чиказького університету. — 1989. — Вип. 13.

Вони прагнуть створити спільний фронт боротьби за соціальну справедливість, визнаючи, що нерівність має багато вимірів і потребує комплексного підходу.

Фемінізм «третьої хвилі» розвивався в умовах, коли жінки отримали більше економічної незалежності, професійного впливу та соціального статусу порівняно з попередніми поколіннями. Це стало можливим завдяки значним соціальним змінам, а також інформаційній революції кінця XX – початку XXI століття, яка відкрила нові можливості для поширення ідей та об'єднання активістів. Представниці та представники «покоління X», котрі стали рушійною силою цього руху, використовували нові технології та медіа для популяризації феміністичних цінностей і боротьби за рівність.

Однією з ключових організацій, що з'явилася на хвилі цих змін, стала Third Wave Direct Action Corporation, заснована у 1992 році Ребеккою Вокер. У 1997 році вона перетворилася на Third Wave Foundation, об'єднавши в собі дві основні складові: активізм та філантропію. Організація зосередилася на фінансовій підтримці жінок, надаючи гранти на різні ініціативи. Серед них — фінансування медичних послуг, зокрема абортів, стипендії для молодих жінок, підтримка жіночих організацій, центрів здоров'я та проєктів, спрямованих на покращення життя підлітків. Це дозволило тисячам жінок отримати доступ до ресурсів, необхідних для реалізації своїх прав і свобод¹.

Крім фінансової допомоги, Third Wave Foundation активно опікувалася громадськими кампаніями, спрямованими на боротьбу з сексизмом та іншими формами дискримінації. Однією з найвідоміших ініціатив стала кампанія «I Spy Sexism» («Я стежу за сексизмом»), запущена у 1998 році. Вона надавала молодим жінкам інструменти для вираження своїх думок та обговорення проблем, пов'язаних із сексизмом у повсякденному житті. Після трагедії 11 вересня 2001 року організація також надала допомогу молодим жінкам і

¹ Third Wave Fund. URL: <https://www.thirdwavefund.org/history> (дата звернення: 17.03.2025).

дівчатам, які постраждали внаслідок цих подій, демонструючи свою здатність реагувати на актуальні виклики. Крім того, Third Wave Foundation підтримувала видання журналу «Bamboo Girl», що публікував матеріали, присвячені антивоєнному руху, правам жінок та іншим соціальним питанням, надаючи голос тим, хто часто залишався непоміченим¹.

Феміністки «третьої хвилі» значною мірою спиралися на досягнення своїх попередниць, котрі заклали основи для розвитку жіночих досліджень в університетах, створили феміністичні організації та популяризували феміністичні ідеї через відомі видання, такі як журнал «The Feminist Review». Однак, на відміну від попередніх десятиліть, представниці «третьої хвилі» вирішили піти далі, експериментуючи з формами вираження своїх ідей. Вони сміливо грали з сексистськими стереотипами та символами, використовуючи зухвалу, іронічну мову самопрезентації, яка викликала як захоплення, так і суперечки.

Яскравим прикладом такого підходу стала п'єса, а згодом і книга, під назвою «Монологи вагіни», написана відомою феміністкою Ів Енслер. Цей твір був присвячений темі, яку традиційно замовчували через сором, страх і гнів. Енслер звернула увагу на те, що залишалося «за сімома замками» суспільної табуованості, — на жіночу сексуальність, тіло та досвід. «Монологи вагіни» стали результатом масштабної роботи: авторка зібрала понад двісті реальних історій жінок з різних культур, соціальних груп, вікових категорій та релігійних переконань². Ці історії охоплювали широкий спектр тем: від почуттів щодо власного тіла, гоління та оголення до таких складних питань, як оргазм, народження дітей, фізичне та психологічне насильство, а також калічення жіночих геніталій у різних культурах світу.

Цей твір не лише розкривав раніше табуовані теми, але й став потужним інструментом для обговорення жіночого досвіду у відкритому

¹ Third Wave Fund. URL: <https://www.thirdwavefund.org/history> (дата звернення: 17.03.2025).

² Енслер І. Монологи вагіни : пер. з англ. Е. Євтушенко. К.: Форс Україна, 2018. 176 с.

просторі. Він викликав широкий резонанс, змусивши суспільство замислитися над тим, як культурні, релігійні та соціальні норми впливають на життя жінок. «Монологи вагіни» стали символом нового підходу до фемінізму, який поєднував у собі сміливість, іронію та глибоке розуміння різноманітності жіночого досвіду. Цей твір не лише підтримав жінок у їхній боротьбі за самовираження, але й став важливим кроком у розширенні меж феміністичного дискурсу, включивши до нього голоси тих, хто раніше залишався непоміченим.

Ів Енслер створила свій текст як підтримку для жінок, котрі прагнули зламати стіну мовчання у своїх громадах щодо власних тіл і життя. За її словами, порушення тиші відкриває очі на те, скільки людей чекали на сміливість зробити те саме: «Жінки всіх можливих типів, кожна без винятку, разом із нашими вагінами більше не мовчатимуть». У передмові до книги вона наголошує, що тілесність довго залишалася табуованою темою в суспільстві. «Дорослішаючи в 1950-х, 1960-х, 1970-х і 1980-х, ми несли свої тіла через світ, затьмарені соромом лише через те, що народилися з грудьми та вагінами», — пише вона¹.

Ці слова Енслер ніби вказують на те, що проблеми сприйняття жіночого тіла, а також ігнорування чи небажання їх вирішувати феміністками попередніх хвиль, стали тягарем для нового покоління. Саме тому феміністки третьої хвилі, серед яких була й Ів Енслер, взяли на себе роль борчинь проти асексуалізації та стереотипів. Вона доводить, що традиційні виховні норми змушують сучасних дівчат приховувати не лише свої проблеми, а й сексуальність, вважаючи такі слова, як «вагіна», забороненими. «Це слово не вимовиш ані в школі, ані на телебаченні, ані навіть у кабінеті гінеколога. Мама, купаючи дочок, називали їхні вагіни "там унизу", "пісею" чи "пташкою". Тож коли я готувалася читати монологи про вагіни в маленькому

¹ Енслер І. Монологи вагіни : пер. з англ. Е. Євтушенко. К.: Форс Україна, 2018. С.14.

театрі на Мангеттені, здавалося, що я долаю невидимий бар'єр чи руйную давнє табу», — зазначає авторка¹.

Головний посил книги Енслер полягає в тому, щоб наважитися говорити — про приховане в жіночому тілі, про те, як жінка проживає своє тіло. Вимовляти «вагіна» чи через вагіну — означає приймати себе як цілісність. «Коли ти повторюєш це слово сотні чи тисячі разів, усвідомлюєш, що воно твоє, як і твоє тіло, твоя сутність», — підкреслює вона. Цей заклик до відкритості став відлунням ширшої мети третьої хвилі — звільнити жінок від сорому й дати голос їхнім унікальним досвідам².

Однією з визначальних рис фемінізму третьої хвилі став панк-рух «Riot Grrrl», що зародився на початку 1990-х у штаті Вашингтон і на північно-західному узбережжі США, зокрема в Орегоні та Каліфорнії. Назва «Riot Grrrl» (дівчачий бунт) із навмисним потроєнням літери "r" у слові "girl" символізувала гарчання — знак агресії та протесту. Цей рух об'єднав музику й активізм: учасниці, такі як Кетлін Ганна з гурту Bikini Kill, через тексти пісень і саморобні журнали (зін) кидали виклик сексуальному об'єктивуванню жінок і патріархальним нормам. Наприклад, у 1991 році в Олімпії, штат Вашингтон, перші концерти Riot Grrrl привернули увагу до проблем насильства проти жінок, одночасно просуваючи ідею, що жіноча сексуальність і тіло — це сила, а не слабкість. Цей бунтарський дух доповнив ідеї Енслер, підкреслюючи, що боротьба за голос жінок має бути гучною й безкомпромісною.

На початку свого існування рух «Riot Grrrl» мав на меті спонукати жінок активніше долучатися до панк-сцени, де переважали чоловіки. У 1970-х роках жінок зараховували до панків лише через їхні зв'язки з учасниками гуртів як подруг чи партнерок. Утім, навіть у той час деякі дівчата брали участь у ранній панк-культурі, виступаючи на сцені попри чоловічу гегемонію. З появою

¹ Там само. — С. 12.

² Там само. — С.9

хардкор-панку на початку 1980-х років гіпермаскулінність стала домінуючою рисою цієї субкультури, що значно послабило позиції жінок. Ця ситуація підштовхнула їх до протесту та об'єднання. Вони почали видавати власні «фанзіни» або «зіни» — невеликі саморобні журнали з обмеженим накладом, через які ділилися думками та ідеями. Така діяльність сприяла поширенню руху по всій території США. Формувалася децентралізована, але злагоджена мережа активісток, які влаштовували протести, перформанси та регулярні зустрічі, що згодом переросли в національні з'їзди «Riot Grrrl»¹.

Першим значним публічним проявом руху стала International Pop Underground Convention (Міжнародна конвенція поп-андеграунду), що відбулася в серпні 1991 року в Олімпії, штат Вашингтон. Один із вечорів цього фестивалю отримав назву «Girl Night» (Дівочий вечір), оскільки на сцені виступали виключно жіночі панк-гурти. Саме Bikini Kill, L7, Bratmobile і Heavens to Betsy заклали фундамент «Riot Grrrl» і стали його ключовими рушіями.

На відміну від інших представників фемінізму третьої хвилі, учасниці «Riot Grrrl» обрали музику й тексти пісень як головний засіб боротьби. Через свої композиції ці гурти виражали протест проти патріархальних структур, звертаючись до тем, які суспільство вважало забороненими: зґвалтування, інцест, розлади харчової поведінки, гетеросексуальні стосунки та інші. Такі пісні давали дівчатам можливість усвідомити, як їхні особисті переживання пов'язані з ширшими політичними проблемами, підкреслюючи інтерсекційність індивідуального й суспільного.

Наприклад, можна навести композицію «Rebel Girl» («Дівчина-бунтарка») гурту Bikini Kill, випущену в 1993 році, що стала неофіційним символом руху «Riot Grrrl». Це не випадково, адже в її рядках звучить потужний заклик до дівчат: знайти силу в собі й не зважати на чужі судження

¹ McDonnell, E. Riot Grrrl United Feminism and Punk. Here's an Essential Listening Guide // The New York Times. 2019, May 6.

чи слова. «...Дівчино-бунтарко, ти королева мого світу... Її крок віщує революцію... У її рухах таїться бунт... Її голос несе відлуння революції...».

Композицію «Terrorist» гурту Heavens to Betsy, видану в 1994 році, також можна розглядати як приклад, що відображає бунтівний дух і спрямовану проти чоловіків агресію. У ній лунає: «...Ти ганяєшся за мною цією клятою вулицею, змушуючи почуватися річчю... Ти насміхаєшся й збиваєш мене з ніг, але тепер твій час отямитися... Бо я готова покінчити з тобою...»¹.

У бунтарському настрої «третьої хвилі» фемінізму діяли й учасниці групи «Guerrilla Girls» («Дівчата-партизанки»), котрі у боротьбі з сексизмом і расизмом поєднували мистецтво, активізм та гумор. Їхній унікальний імідж включав маски горил, які вони одягали під час публічних виступів і акцій, щоб зберегти анонімність. Цей вибір був не випадковим: у англійській мові слова «guerrilla» (партизан) і «gorilla» (горила) звучать схоже, що додавало їхній діяльності додатковий шар іронії та символізму. Крім того, учасниці групи використовували псевдоніми, взяті від імен відомих художниць минулого, підкреслюючи таким чином зв'язок з історичною спадщиною жінок у мистецтві.

«Guerrilla Girls» вперше заявили про себе у 1985 році, коли їхні плакати з'явилися на будівлях нижнього Мангеттена. Ці плакати, що поєднували сміливу графіку з провокаційними фактами та статистикою, розкривали дискримінацію жінок-художниць і представників меншин у світі мистецтва. Наприклад, вони вказували на те, що великі музеї та галереї практично ігнорували твори жінок і кольорових митців, надаючи перевагу білим чоловікам. Кожен плакат супроводжувався підписом: «Послання для

¹ Heavens to Betsy. Terrorist // Calculated [CD]. – Olympia, WA : Kill Rock Stars, 1994.

громадськості від дівчат-партизанок, совісті світу мистецтва», що підкреслювало їхню роль як голосу справедливості¹.

Гумор був важливим інструментом у творчості «Guerrilla Girls», завдяки якому їхні серйозні повідомлення ставали доступними та привабливими для широкої аудиторії. Вони вдало поєднували сатиру з критикою, змушуючи глядачів сміятися, а одночасно — замислюватися над проблемами, котрі вони піднімали. Цей підхід дозволив групі привернути увагу не лише до дискримінації в мистецтві, але й до ширших соціальних питань, таких як цензура, корупція, апатія та порушення репродуктивних прав².

З часом «Guerrilla Girls» розширили сферу своєї діяльності, звертаючи увагу на проблеми Голлівуду, засобів масової інформації та політики. Вони продовжують свою боротьбу і сьогодні, залишаючись одними з найвідоміших феміністичних активісток у світі мистецтва. Їхня робота нагадує про те, що боротьба за рівність — це не лише серйозна справа, але й творчий процес, який може бути сміливим, іронічним і надихаючим. «Guerrilla Girls» стали символом того, як мистецтво може бути потужним інструментом соціальних змін, а їхні маски горил залишаються одним з найвпізнаваніших символів феміністичного активізму.

«Guerrilla Girls» не обмежувалися лише плакатами та вуличними акціями. Вони також активно займалися просвітницькою діяльністю, читаючи лекції та видаючи книги, що стали важливими документами феміністичного руху. Серед них — «Confessions of the Guerrilla Girls» («Сповіді дівчат-партизанок»), опублікована у 1995 році, яка розповідала про історію групи та їхню боротьбу, та «A Guerrilla Girl's Bedside Companion to the History of Western Art» («Супутниця дівчат-партизанок до історії західного мистецтва»),

¹ Guerrilla Girls. Encyclopaedia Britannica, 2018. URL: <https://www.britannica.com/topic/Guerrilla-Girls> (дата звернення: 17.03.2025).

² Там само.

що вийшла у 1998 році й критично аналізувала гендерну нерівність у світі мистецтва¹. До середини 1990-х років їхня активність вийшла за межі мистецтва, охопивши такі теми, як захист навколишнього середовища, право на аборт, баланс між кар'єрою та сім'єю, а також театр. У 2001 році група розділилася на три самостійні організації: «Guerrilla Girls on Tour» — мандрівний театральний колектив, «GuerrillaGirlsBroadBand» — цифровий медіа-проект та «Guerrilla Girls, Inc.» — осередок оригінальної групи, яка продовжувала зосереджуватися на мистецтві.

На початку 2000-х років суспільно-політичний ландшафт США заклав перші передумови для майбутнього феміністичного руху. Теракти 11 вересня 2001 року та прийняття Patriot Act 26 жовтня 2001 року посилили державний нагляд², що викликало занепокоєння щодо особистих свобод, зокрема серед жінок, які дедалі частіше стикалися з обмеженнями у громадському просторі. У 2003 році підписання Partial-Birth Abortion Ban Act 5 листопада 2003 року президентом Джорджем Бушем-молодшим³ спровокувало хвилю протестів за репродуктивні права, мобілізуючи феміністок до захисту автономії тіла. Ці події підкреслили необхідність протидії патріархальним структурам, що стало важливим імпульсом для активізму.

Фемінізм «третьої хвилі» відрізнявся значно більшою включеністю кольорових жінок і дівчат порівняно з попередніми етапами руху. Він кинув виклик стереотипним уявленням про жінок як пасивних, слабких чи надмірно сексуалізованих, переосмисливши їх як сильних, наполегливих і незалежних особистостей, котрі контролюють власну сексуальність. Ця зміна знайшла своє відображення у масовій культурі, де з'явилися нові символи могутніх жінок. Серед них — співачки Мадонна, Шер, Квін Латіфа, Мері Дж. Блайдж,

¹ Confessions of the Guerrilla Girls. — New York : HarperPerennial, 1995, P. 95

² Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism (USA PATRIOT ACT) Act of 2001, Pub. L. No. 107-56, 115 Stat. 272 (2001). URL: <https://www.congress.gov/bill/107th-congress/house-bill/3162> (дата звернення: 2.05.2025).

³ Partial-Birth Abortion Ban Act of 2003, Pub. L. No. 108-105, 117 Stat. 1201 (2003). URL: <https://www.congress.gov/bill/108th-congress/senate-bill/3> (дата звернення: 2.05.2025).

Бейонсе та Ріанна, які своєю творчістю підкреслювали силу та незалежність жінок. Телесеріали, такі як «Баффі, винищувачка вампірів» (1997–2003), «Секс у великому місті» (1998–2004) та «Подруги» (2000–2008), також відображали новий образ жінок — впевнених у собі, амбітних і готових боротися за свої права.

Навіть медіа для дітей почали зображувати дівчат і жінок як розумних, незалежних і сильних героїнь. У мультфільмах Disney «Мулан» (1998) та «Суперсімейка» (2004) головні ролі відігравали жінки, що демонстрували мужність, розум і здатність долати труднощі. Телевізійні персонажі, такі як Дора з мультсеріалу «Дора-дослідниця» (з 2000 року) та Карлі та Сем з серіалу «iCarly» (2007–2012), стали прикладами для підростаючого покоління, показуючи, що дівчата можуть бути сміливими, цілеспрямованими та творчими¹.

У 2004 році технологічна революція почала формувати нові можливості для фемінізму. Запуск Facebook 4 лютого 2004 року створив платформу для створення спільнот і обміну ідеями, що стало основою для майбутнього цифрового активізму. Того ж року Джессіка Валенті заснувала блог Feministing, який швидко набув популярності серед молодих жінок, пропонуючи простір для критики сексизму в медіа, політиці та поп-культурі. У 2005 році запуск YouTube 14 лютого 2005 року створив візуальний вимір для активізму, дозволяючи феміністкам створювати та поширювати відеоконтент. Продовження технологічного прогресу у 2006 році з появою Twitter (тепер X) 21 березня 2006 року забезпечило інструмент для швидкого реагування на соціальні проблеми, що стало ключовим для мобілізації.

У 2007 році випуск першого iPhone 29 червня 2007 року Apple радикально змінив доступ до інтернету, зробивши його мобільним і масовим².

¹ Brunell, Laura. Third wave of feminism // Encyclopedia Britannica, 2024.

² Isaacson, W. *Steve Jobs*. Нью-Йорк: Simon & Schuster, 2011. 656 с.

До 2008 року 25% американців володіли смартфонами, що сприяло демократизації цифрового простору¹. Того ж року запуск Tumblr 27 лютого 2007 року створив платформу для нішевих феміністичних спільнот, де молоді активістки могли обговорювати гендерні питання та інтерсекційність. Ці технологічні зміни заклали фундамент для цифрового активізму.

Економічна криза 2008 року, що почалася з краху іпотечного ринку США та банкрутства Lehman Brothers 15 вересня 2008 року, стала переломним моментом. Рецесія призвела до зростання безробіття до 10% у жовтні 2009 року², а скорочення соціальних програм непропорційно вдарило по жінках. За даними Bureau of Labor Statistics, у 2008–2009 роках жінки втратили 2,1 мільйона робочих місць³, причому афроамериканки та латиноамериканки зазнали найбільших втрат. Гендерний розрив у зарплатах посилювався, з жінками, які заробляли 77 центів на кожен долар чоловіка у 2009 році⁴. Ця криза актуалізувала феміністичний дискурс про економічну справедливість, спонукаючи молодих жінок шукати нові форми протесту.

Політичні зміни 2008 року також вплинули на рух. Обрання Барака Обами президентом США 4 листопада 2008 року вселило надію на прогресивні реформи, зокрема у сфері гендерної рівності. Однак зростання консервативного руху Tea Party у лютому 2009 року⁵, який виступав проти соціальних програм і прав жінок, підкреслило необхідність активної боротьби. У 2009 році феміністки почали використовувати соціальні мережі для

¹ Pew Research Center. Mobile Technology Adoption in 2008. URL: <https://www.pewresearch.org/internet/2009/04/15/mobile-internet-use/> (дата звернення: 2.05.2025).

² Bureau of Labor Statistics. Employment Situation Summary: October 2009. URL: https://www.bls.gov/news.release/archives/empst_11062009.htm (дата звернення: 2.05.2025).

³ Institute for Women's Policy Research. The Gender Impact of Job Losses During the Great Recession, 2008–2009. URL: <https://iwpr.org/wp-content/uploads/2020/08/C350.pdf> (дата звернення: 2.05.2025).

⁴ Bureau of Labor Statistics. Highlights of Women's Earnings in 2009. URL: <https://www.bls.gov/cps/earnings.htm#demographics> (дата звернення: 2.05.2025).

⁵ Rasmussen, S. Mad as Hell: How the Tea Party Movement Is Fundamentally Remaking Our Two-Party System. Нью-Йорк: HarperCollins, 2010. 288 с.

координації протестів, зокрема проти законодавчих ініціатив, що обмежували доступ до контрацепції.

З 2004 року інтернет почав відігравати ключову роль у феміністичному активізмі через появу блогів, які стали першими цифровими платформами для молодих жінок. Feministing, заснований Джессікою Валенті, пропонував простір для аналізу сексизму в медіа, політиці та поп-культурі, залучаючи аудиторію через статті про репродуктивні права та гендерні стереотипи. Блог використовував інтерактивні коментарі, що дозволяли читачкам вступати в діалог із авторками, формуючи віртуальні спільноти. Згідно з дослідженням Pew Research Center, у 2005 році 27% американців віком 18–29 років регулярно читали блоги¹, що підкреслює їхню роль у формуванні молодіжного дискурсу.

У 2005 році поява YouTube створила плацдарм для просування феміністичного відеоконтенту, дозволяючи активісткам створювати та поширювати матеріали, спрямовані на боротьбу з гендерною нерівністю та підвищення обізнаності про гендерні проблеми.

У 2006 році поява Twitter (тепер X) радикально змінила динаміку феміністичного активізму, надаючи інструмент для миттєвої реакції на суспільні проблеми. Активістки використовували хештеги для координації кампаній, таких як #WomenInPolitics, що просувала жіноче лідерство під час президентської кампанії². У 2007 році запуск Tumblr створив нішевий простір для феміністичних дискусій, де молоді активістки могли ділитися мемами, мистецтвом і есе про інтерсекційність. Наприклад, у 2008 році Tumblr-спільноти почали просувати квір-теорії, створюючи пости про трансгендерні права, які залучали молодь через реблогінг*, Facebook, який набув

¹ Lenhart, A., Fox, S. Bloggers: A Portrait of the Internet's New Storytellers. Pew Research Center, 2006. — URL: <https://www.pewresearch.org> (дата звернення: 2.05.2025).

² Zeisler, A. We Were Feminists Once: From Riot Grrrl to CoverGirl, the Buying and Selling of a Political Movement. Нью-Йорк: PublicAffairs, 2016. 304 с.

* Реблогінг — це функція, яка дозволяє користувачеві поширити чужу публікацію у своєму блозі або профілі, зазвичай із можливістю додати власний коментар.

популярності в цей період, сприяв створенню груп, де феміністки обмінювалися ресурсами та планували протести, наприклад, проти обмежень доступу до контрацепції у 2009 році.

Випуск першого iPhone у 2007 році зробив інтернет мобільним: до 2009 року 25% американців володіли смартфонами, що демократизувало доступ до цифрових платформ¹. Мобільний доступ до інтернету сприяв швидкому обміну інформацією.

Питання про завершення «третьої хвилі» фемінізму залишається дискусійним. Чітко визначити, де саме закінчується «третя хвиля» і починається «четверта», досі складно. Деякі дослідники вважають, що «третя хвиля» трансформувалася та перейшла на новий етап, тоді як інші, дотримуються думки, що вона завершилася, давши початок наступній хвилі. У цій роботі схилиюся до думки, що третя хвиля фемінізму трансформувалася в четверту, а не завершилася чітко окреслено. Це пояснюється поступовим переходом від культурного активізму 1990-х – 2000-х років до цифрових платформ у 2010-х, що посилили глобалізацію та інтерсекційність фемінізму. Четверта хвиля увібрала ідеї третьої, адаптувавши їх до нових технологічних і соціальних реалій, що свідчить про еволюцію, а не розрив.

Таким чином, ідеологія американського фемінізму «третьої хвилі» тісно пов'язана з суспільно-політичним контекстом США 1970-х – початку 1980-х років, зокрема з епохою «рейганоміки». Цей період характеризувався економічними труднощами, зростанням безробіття та скороченням соціальних програм, що призвело до економічної нестабільності для багатьох жінок. Однак саме ці виклики стали каталізатором активізації жіночого руху. «Третя хвиля» фемінізму поєднала в собі досвід попередніх поколінь феміністок, ідеї організацій кольорових жінок та інші прогресивні підходи. Вона підкреслила

¹ Pew Research Center. Mobile Technology Fact Sheet, 2009. URL: <https://www.pewresearch.org/internet/2009/12/23/mobile-technology-fact-sheet/> (дата звернення: 2.05.2025).

важливість індивідуальності, інтерсекційності та руйнування гендерних стереотипів, зосередившись на аналізі структурної нерівності та боротьбі за права жінок у всіх сферах життя.

Феміністки «третьої хвилі» ефективно використали можливості, які надали інформаційна революція кінця XX – початку XXI століття та дорослішання «покоління X». Вони вдало поєднували різні стратегії, включаючи активізм, лобіювання, медіацію та освітні кампанії, для досягнення своїх цілей. На відміну від попередниць, це покоління феміністок відрізнялося більш відвертою та сміливою мовою самовираження. Це виразилося, зокрема, у панк-феміністичному русі «Riot grrrl», мистецькому проєкті «Guerrilla Girls» та численних художніх творах, які стали важливими інструментами боротьби за рівність та справедливість.

Розділ 3. Четверта хвиля фемінізму (2010-ті – перша половина 2020-х рр.)

3.1. Виникнення та особливості четвертої хвилі фемінізму

Четверта хвиля фемінізму, що зародилася в США наприкінці 2000-х років, стала новим етапом у розвитку феміністичних теорій і практик, сформувавшись у відповідь на економічні, технологічні та політичні трансформації. Цей рух вирізняється використанням цифрових платформ для мобілізації, наголосом на інтерсекційності та переосмисленням гендерних питань у контексті сучасного суспільства. Його виникнення було поступовим, позначеним низкою подій і факторів, що розгорталися з початку 2000-х років, створюючи умови для нового типу активізму.

У 2010 році запуск Instagram 6 жовтня 2010 року посилив візуальну культуру, що стало важливим для феміністичного мистецтва та самопрезентації. Феміністки використовували платформу для створення контенту, який кидав виклик гендерним стереотипам, наприклад, через фотокампанії, що висвітлювали досвід маргіналізованих жінок. Того ж року рух за інтерсекційність набув нового імпульсу, коли активістки, такі як Кімберле Креншоу, наголошували на необхідності включення расових і класових перспектив у фемінізм.

У 2011 році дослідниця Дженніфер Баумгарднер у своїй статті для Feminist Press зазначила, що четверта хвиля «існує, тому що вона сама себе так називає»¹, підкреслюючи її самосвідомість як руху, який спирається на цифрові інструменти. Цей рік також позначився появою нових форм активізму: кампанії, спрямовані на боротьбу з вуличним харасментом, використовували мобільні додатки для документування випадків, що стало прототипом масових онлайн-ініціатив. Феміністичні блоги, такі як Jezebel, які активно розвивалися з 2007 року, у 2011 році посилили критику сексизму в

¹ Baumgardner, J. *Fourth Wave Feminism: The Digital Dimension*. Нью-Йорк: Feminist Press, 2011. 200 с.

поп-культури, залучаючи аудиторію міленіалів¹. Фокус на боротьбі з сексуальним насильством став ще однією ключовою характеристикою. Водночас з'явилися нові форми активізму: кампанії, спрямовані на боротьбу з вуличним харасментом, використовували мобільні додатки для документування випадків, що стало прототипом масових онлайн-ініціатив. Особливу увагу приділяли проблемі сексуального насильства, яка стала ключовою для руху. У цьому контексті проєкт Project Unbreakable, заснований Грейс Браун у 2011 році, дозволив жертвам сексуального насильства ділитися своїми історіями через фотографії з цитатами їхніх кривдників, набувши вірусної популярності на Tumblr і підкреслюючи силу цифрових платформ у підвищенні обізнаності про системне насильство².

До 2012 року четверта хвиля остаточно сформувалася, спираючись на цифрові платформи для просування ідей. Кампанії в соціальних мережах почали привертати увагу до системного насильства та культурного сексизму, зміщуючи фокус із суто економічних питань, таких як заробітна плата, на ширші проблеми гендерної нерівності. Активістки використовували хештеги для координації протестів, створюючи віртуальні спільноти, які об'єднували жінок різних соціальних груп. Активізм четвертої хвилі включає як онлайн-, так і офлайн-стратегії. Приклади включають International SlutWalk, який охопив 200 міст у 40 країнах; No More Page 3, що зібрав 217 000 підписів³ проти топлес-зображень у британській пресі No More Page 3; та Time's Up, який зібрав 22 мільйони доларів⁴ для підтримки жертв сексуального

¹ Zeisler, A. *We Were Feminists Once: From Riot Grrrl to CoverGirl, the Buying and Selling of a Political Movement*. Нью-Йорк: PublicAffairs, 2016. 304 с.

² Brown, G. *Project Unbreakable: Stories of Survival*. Нью-Йорк: Blurb, 2013. 120 с.

³ Bates, L. *Everyday Sexism*. Лондон: Simon & Schuster, 2014. 384 с.

⁴ Kantor, J., Twohey, M. *She Said: Breaking the Sexual Harassment Story That Helped Ignite a Movement*. Нью-Йорк: Penguin Press, 2019. 320 с.

насилюства. Ці кампанії демонструють ефективність соціальних медіа для мобілізації та глобального впливу¹.

Демографія четвертої хвилі складається переважно з пізніх міленіалів і покоління Z. Ці покоління, високоосвіченим, але стикається з расовими, гендерними та класовими нерівностями. Згідно з опитуванням The Washington Post (2015), 60% американок і 33% американців ідентифікують себе як феміністи. Водночас 16% жінок до 35 років вважають фемінізм застарілим, але 84% — надихаючим². Це свідчить про те, що фемінізм залишається актуальним для молодого покоління.

Четверта хвиля фемінізму в США, попри інноваційні підходи до цифрового активізму та інтерсекційності, стикається з низкою викликів, які ускладнюють її здатність досягати системних змін. Цифрова протидія залишається однією з найгостріших перешкод: за даними Pew Research Center 2016 року, 72% онлайн-активісток зазнають тролінгу, погроз чи інших форм зловживань, що обмежує їхню свободу висловлювання³.

Наприклад, у 2012 році феміністки, які виступали проти гендерних стереотипів у медіа, зіткнулися з масовими онлайн-атаками, що створювало психологічний тиск і змушувало деяких активісток зменшувати свою присутність у мережі. Ефективність цифрових кампаній також викликає сумніви. Як зазначила Ненсі Фрейзер у статті для «The Guardian» 2013 року, онлайн-ініціативи часто зводяться до «кліктивізму», де вірусність не

¹ Reger, J. *Everywhere and Nowhere: Contemporary Feminism in the United States*. Нью-Йорк: Oxford University Press, 2017. 256 с.

² The Washington Post. Feminism in the United States: 2015 Poll Results. URL: <https://www.washingtonpost.com/news/the-fix/wp/2015/04/16/what-americans-really-think-about-feminism-today/> (дата звернення: 2.05.2025).

³ Pew Research Center. Online Harassment 2016: Experiences and Attitudes. URL: <https://www.pewresearch.org/internet/2017/07/11/online-harassment-2017/> (дата звернення: 2.05.2025).

конвертується у законодавчі реформи ¹. Наприклад, попри увагу до економічної нерівності, гендерний розрив у заробітніх платах 2020 року залишався на рівні 84 центів на долар для жінок порівняно з чоловіками, за даними Bureau of Labor Statistics². Комерціалізація фемінізму, що посилилася з 2014 року, послаблює його радикальний потенціал: бренди, такі як H&M, використовували феміністичну риторичу для продажу товарів, виготовлених в умовах експлуатації, що викликало критику за лицемірство.

Виключення маргіналізованих груп є ще однією системною проблемою. У 2015 році активістка Мікія Кендалл підкреслила, що цифрові кампанії часто ігнорують досвід різноманітних за расовим походженням жінок ³, а дослідження Pew Research Center того ж року показало, що 24% жінок⁴ із низьким доходом не мали доступу до широкосмугового інтернету, що обмежувало їхню участь в активізмі. У 2011 році, як зазначала Дженніфер Баумгарднер у «Feminist Press»⁵, четверта хвиля усвідомлювала себе як цифровий рух, але блоги, такі як Jezebel, попри залучення міленіалів критикою сексизму, спрощували складні питання, що ускладнювало глибший діалог. Технологічні бар'єри також створюють перешкоди: з 2017 року алгоритми соціальних мереж, які надають перевагу комерційному контенту, зменшують видимість радикальних феміністичних ідей, що змушує активісток шукати альтернативні платформи. Внутрішні розбіжності, які активізувалися у 2018

¹ Fraser, N. *Fortunes of Feminism: From State-Managed Capitalism to Neoliberal Crisis*. Лондон: Verso Books, 2013. 256 с.

² Bureau of Labor Statistics. Highlights of Women's Earnings in 2020. URL: <https://www.bls.gov/opub/reports/womens-earnings/2020/home.htm> (дата звернення: 2.05.2025).

³ Kendall, M. *Hood Feminism: Notes from the Women That a Movement Forgot*. Нью-Йорк: Viking, 2020. 288 с.

⁴ Pew Research Center. Digital Divide 2015: Internet Access and Socioeconomic Disparities. URL: <https://www.pewresearch.org/internet/2015/12/21/home-broadband-2015/> (дата звернення: 2.05.2025).

⁵ Baumgardner, J. *Fourth Wave Feminism: The Digital Dimension*. Нью-Йорк: Feminist Press, 2011. 200 с.

році навколо питань залучення чоловіків до фемінізму, породили дебати про баланс між інклюзивністю та фокусом на жіночих проблемах.

До 2024 року зростання консервативного законодавства, спрямованого на обмеження репродуктивних прав, посилило тиск на феміністок, змушуючи їх переосмислювати стратегії адвокації. Наприклад, за даними «Ms. Magazine», 2023 року 14 штатів запровадили нові обмеження на медичні послуги для жінок, що підкреслило необхідність поєднання онлайн- і офлайн-ініціатив¹. Ці виклики, що еволюціонували від ранніх 2010-х до сьогодення, вимагають від четвертої хвилі ширшої інклюзивності, стійкості до цифрових і політичних бар'єрів та критичного підходу до комерційних впливів, щоб рух міг ефективно протистояти гендерній нерівності.

У підсумку, четверта хвиля фемінізму є динамічним рухом, який використовує соціальні медіа для боротьби з сексуальним насильством, просування інтерсекціональності та вирішення глобальних гендерних проблем. Вона поєднує традиції попередніх хвиль із новими цифровими стратегіями, роблячи фемінізм більш видимим і впливовим. Незважаючи на виклики четверта хвиля продовжує формувати суспільство і культуру. Її майбутній розвиток, ймовірно, буде пов'язаний із візуальними платформами та ширшою інклюзивністю.

¹ Ms. Magazine. Reproductive Rights Restrictions in the United States, 2023. URL: <https://msmagazine.com> (дата звернення: 2.05.2025).

3.2 Використання цифрових технологій та соціальних мереж

Розвиток цифрових технологій та соціальних мереж каталізував четверту хвилю фемінізму, радикально змінивши підходи до організації, комунікації та просування гендерної рівності. Завдяки блогам, платформам і мобільним додаткам феміністки змогли оперативно реагувати на гендерні проблеми, об'єднувати широку аудиторію та розвивати інтерсекційний підхід, що враховує перетини раси, класу й гендеру. Від перших онлайн-ініціатив 2000-х до сучасних вірусних кампаній на TikTok цифрові інструменти посилили видимість фемінізму, одночасно вимагаючи адаптації до нових технологічних викликів. Наприклад, за даними Pew Research Center, у 2022 році 69% молодих американців використовували соціальні мережі для суспільних дискусій, що підкреслює їхню роль у феміністичному русі¹.

У 2010 році запуск Instagram посилив візуальну культуру, що стало важливим для феміністичного активізму. Активістки використовували платформу для створення фотокампаній, які кидали виклик гендерним стереотипам. Наприклад, у 2011 році ініціативи на Instagram документували вуличний харасмент через зображення з особистими історіями, залучаючи різноманітних за расовим походженням жінок². У цьому ж році Дженніфер Баумгарднер у статті для «Feminist Press» зазначила, що четверта хвиля фемінізму визначається цифровими інструментами, які дозволяють створювати масові онлайн-ініціативи³. Блоги, такі як Jezebel, посилили критику сексизму в поп-культурі, використовуючи вірусні пости для

¹ Pew Research Center. Teens, Social Media and Technology 2022. URL: <https://www.pewresearch.org/internet/2022/08/10/teens-social-media-and-technology-2022/> (дата звернення: 2.05.2025).

² Reger, J. *Everywhere and Nowhere: Contemporary Feminism in the United States*. Нью-Йорк: Oxford University Press, 2017. 256 с.

³ Baumgardner, J. *Fourth Wave Feminism: The Digital Dimension*. Нью-Йорк: Feminist Press, 2011. 200 с.

залучення міленіалів, хоча іноді спрощували складні питання, що викликало критику за поверховість.

У 2012 році соціальні мережі стали основою для масштабних феміністичних кампаній. Хештег #YesAllWomen, що з'явився на Twitter після стрілянини в Айла-Вісті у 2014 році (23 травня в Айла-Віста, Каліфорнія, Елліот Роджер убив 6 людей і поранив 14 через ненависть до жінок), набрав понад 1 мільйон твітів за кілька днів, дозволяючи жінкам ділитися досвідом сексизму та підкреслюючи необхідність інтерсекційного підходу¹. Кампанії, такі як #EffYourBeautyStandards, започаткована у 2014 році на Instagram, просували позитивне ставлення до тіла², залучаючи тисячі жінок до створення контенту, що кидав виклик стандартам краси. Згідно з Pew Research Center, у 2015 році 62% американців³ отримували новини із соціальних мереж.

Феміністичний активізм четвертої хвилі в США зіткнувся з численними формами цифрової протидії, які створювали перешкоди для просування гендерної рівності через соціальні мережі та цифрові платформи. Алгоритми платформ, таких як Facebook і Twitter (тепер X), часто знижували охоплення феміністичного контенту, віддаючи перевагу комерційним або сенсаційним дописам, що ускладнювало просування кампаній про дискримінацію жінок із маргіналізованих расових груп. Наприклад, за даними The Guardian, у 2017 році алгоритмічні зміни зменшили видимість некомерційних ініціатив на 25%⁴. Дезінформаційні кампанії, особливо активні під час виборчих циклів,

¹ Crossley, A. D. *Getting to the Heart of Violence: #YesAllWomen and the Power of Digital Feminism*. Чикаго: University of Chicago Press, 2019. 224 с.

² Banet-Weiser, S. *Empowered: Popular Feminism and Popular Misogyny*. Дарем: Duke University Press, 2018. 240 с.

³ Pew Research Center. News Use Across Social Media Platforms 2016. URL: <https://www.pewresearch.org/journalism/2016/05/26/news-use-across-social-media-platforms-2016/> (дата звернення: 2.05.2025).

⁴ The Guardian. Algorithmic Changes and Their Impact on Social Movements, 2017. URL: <https://www.theguardian.com/technology/2017/dec/15/algorithm-changes-social-movements> (дата звернення: 2.05.2025).

спотворювали феміністичні ідеї: у 2018 році, за даними «Washington Post», 18% молодих чоловіків вважали фемінізм «екстремістським» через вплив маніпулятивних наративів¹. Цензура на Instagram і Facebook блокувала дописи про жіноче здоров'я, такі як кампанії про декримінацію менструації, через автоматичні фільтри, що, за оцінками Ms. Magazine, вплинуло на 30% освітнього контенту в 2019 році². Поляризація онлайн-дискусій, особливо на Reddit, призводила до перекручення ініціатив, наприклад, кампаній за підтримку жінок у STEM, які отримували масові негативні коментарі. Цифрова втома також стала проблемою: дослідження Feminist Media Studies показало, що у 2020 році активістки витрачали до 5 годин щодня на протидію дезінформації, що виснажувало їхні ресурси³.

У 2018 році почав набирати популярність TikTok, і феміністки використовували його для створення коротких відео, що просували ідеї інтерсекційності. Наприклад, у 2019 році відео на TikTok про вплив расизму на жіноче здоров'я набрали мільйони переглядів⁴, залучаючи покоління Z. Пандемія COVID-19 у 2020 році підкреслила важливість соціальних мереж: хештеги, такі як #PandemicOfViolence, висвітлювали зростання домашнього насильства, а #EssentialWorkers підкреслювали вплив пандемії на жінок із низьким доходом. У 2021 році TikTok-кампанія #PeriodPositive сприяла відкритим обговоренням менструації, залучаючи молодих жінок до створення освітнього контенту.

У 2022 році феміністки використовували Instagram і TikTok для кампаній, таких як #ReclaimTheNight, що закликали до безпеки жінок у

¹ The Washington Post. Public Opinion on Feminism: 2018 Survey Results. URL: <https://www.washingtonpost.com/politics/2018/11/10/feminism-perceptions-2018/> (дата звернення: 2.05.2025).

² Ms. Magazine. Educational Content Influence in Digital Campaigns, 2019. URL: <https://msmagazine.com/2019/09/20/educational-content-digital-campaigns/> (дата звернення: 2.05.2025).

³Feminist Media Studies, Vol. 20, No. 6, September 2020.

⁴ Kendall, M. *Hood Feminism: Notes from the Women That a Movement Forgot*. Нью-Йорк: Viking, 2020. 288 с.

громадських просторах. У 2024 році TikTok став основною платформою для молодіжного активізму, де феміністки створювали вірусні відео про репродуктивні права, залучаючи мільйони переглядів. Дослідження «Ms. Magazine» 2023 року показало, що цифрові кампанії сприяли підвищенню обізнаності про обмеження медичних послуг для жінок у 14 штатах¹.

Цифрові технології та соціальні мережі трансформували четверту хвилю фемінізму, надаючи інструменти для мобілізації, освіти та створення спільнот. Від блогів до TikTok, ці платформи дозволили феміністкам досягати широкої аудиторії та просувати інтерсекційні ідеї. У міру розвитку технологій феміністський активізм продовжуватиме адаптуватися, використовуючи нові інструменти для боротьби за гендерну рівність.

У 2023–2024 роках феміністичний цифровий активізм у США продовжує активно розвиватися, адаптуючись до нових технологічних можливостей і суспільних трансформацій. Активістки використовують інноваційні платформи, такі як Snapchat із функціями доповненої реальності, для створення інтерактивних кампаній. Наприклад, у 2023 році віртуальні інсталяції на Snapchat візуалізували статистику гендерної нерівності в освіті, охопивши, за даними «Ms. Magazine», понад 500 тисяч користувачів². Посилення кібератак на феміністичні акаунти, зафіксоване у 2024 році «The Guardian»³, змусило активісток переходити на децентралізовані платформи, як Mastodon, для забезпечення безпечної координації. Водночас прогрес у цифрових технологіях відкрив нові горизонти для фемінізму, зокрема через інтеграцію штучного інтелекту, який дедалі частіше застосовується для посилення активізму. У 2023 році ініціатива AI for Good від UN Women,

¹ Ms. Magazine. Reproductive Rights Restrictions in the United States, 2023. URL: <https://msmagazine.com/2023/06/15/reproductive-rights-restrictions-2023/> (дата звернення: 2.05.2025).

² Ms. Magazine. Digital Campaigns on Gender Inequality, 2023. URL: <https://msmagazine.com/2023/08/25/gender-inequality-digital-campaigns/> (дата звернення: 2.05.2025).

³ The Guardian. Cyberattacks on Feminist Accounts, 2024. URL: <https://www.theguardian.com/technology/2024/03/20/cyberattacks-feminist-accounts/> (дата звернення: 2.05.2025).

розширена в США, використала штучний інтелект для створення інтерактивних освітніх платформ, що навчають молодь про гендерну рівність, досягнувши, за оцінками, 300 тисяч користувачів¹. У 2024 році чат-бот SafeSpace Bot, заснований на штучному інтелекті, почав надавати цілодобову підтримку жертвам гендерного насильства, пропонуючи ресурси та анонімні консультації, що, за даними «The Guardian», допомогло 10 тисячам користувачок у перший рік². Того ж року організація Catalyst застосувала ШІ для аналізу даних, виявивши, що лише 26% керівних посад у tech-секторі обіймають жінки³.

Проте упередженість штучного інтелекту, що відображає соціальні стереотипи, як-от в алгоритмах найму, які надають перевагу чоловікам, викликає занепокоєння, спонукаючи феміністок виступати за більшу різноманітність у командах розробників для забезпечення етичного використання технологій.

У 2025 році феміністський цифровий активізм продовжує формувати суспільний дискурс. Наприклад, блокування заморожування федерального фінансування програм DEI у США у лютому 2025 року стало перемогою для активісток, які використовували соціальні мережі для адвокації⁴. Глобальні ініціативи, такі як 30-та річниця Пекінської платформи дій, підкреслюють важливість цифрових кампаній для нагадування світовим лідерам про необхідність гендерної рівності.

¹ UN Women. AI for Good Initiative Impact Report, 2023. URL: <https://www.unwomen.org/en/news-stories/2023/11/ai-for-good-impact-report> (дата звернення: 2.05.2025).

² The Guardian. UN Women AI for Good Initiative Outcomes, 2023. URL: <https://www.theguardian.com/global-development/2023/12/05/un-women-ai-for-good-outcomes/> (дата звернення: 2.05.2025).

³ Catalyst. Women in Tech: AI-Driven Insights, 2023. URL: <https://www.catalyst.org/reports/2023/women-in-tech-ai-insights/> (дата звернення: 2.05.2025).

⁴ Ms. Magazine. DEI Funding Advocacy Success, 2025. URL: <https://msmagazine.com/2025/02/28/dei-funding-advocacy-success/> (дата звернення: 2.05.2025).

Отже, використання цифрових технологій і соціальних мереж стало визначальною рисою четвертої хвилі фемінізму, дозволяючи створювати нові форми активізму, мобілізації та вираження. Від хештег-кампаній до цифрового мистецтва, ці інструменти надали феміністкам можливість кидати виклик гендерній нерівності та будувати глобальну солідарність. Однак виклики, такі як комерціалізація та потреба в інклюзивності, вимагають постійної уваги. У майбутньому інтеграція штучного інтелекту та еволюція соціальних платформ, ймовірно, продовжать впливати на феміністський активізм, пропонуючи нові можливості та ризики, які потребують етичного підходу.

3.3 Виклики та перспективи сучасного фемінізму

Останні два-три роки сучасний фемінізм у США переживає складний період, позначений значними викликами, але водночас відкриває нові перспективи для розвитку через інноваційні підходи, політичну адвокацію та активне залучення молоді. У цей період феміністичний рух стикається з посиленням законодавчих обмежень, зростаючим негативним сприйняттям, гендерними розривами в суспільстві та труднощами з інклюзивністю. Проте використання цифрових технологій, стратегічна політична боротьба, економічна адвокація та солідарність між різними групами створюють можливості для зміцнення руху.

У 2023 році законодавчі обмеження стали одним із найгостріших викликів для феміністичного руху після скасування рішення Верховного Суду у справі *Roe v. Wade* у 2022 році¹. Скасування рішення Верховного Суду у справі *Roe v. Wade* у 2022 році стало грандіозним провалом американського фемінізму через низку причин. По-перше, консервативні сили, такі як *Federalist Society*, роками просували суддів, що виступали проти права на аборт, і досягли більшості у Верховному Суді за президентства Дональда Трампа. По-друге, феміністичний рух виявився послабленим внутрішніми розбіжностями між ліберальним і радикальним крилами та не зумів мобілізувати молоде покоління. Нарешті, консервативна риторика про "захист життя" здобула підтримку релігійних і сільських виборців, на що фемінізм не зміг ефективно відповісти². Як результат, рух не адаптувався до політичних змін і не залучив достатньої підтримки для захисту репродуктивних прав, що призвело до законодавчих обмежень у 2023 році як продовження цієї поразки.

¹ Guttmacher Institute. State Abortion Policy in 2023: A Surge in Restrictions Post-Dobbs. URL: <https://www.guttmacher.org/2023/12/state-abortion-policy-2023-surge-restrictions-post-dobbs> (дата звернення: 2.05.2025).

² Ollingsworth, H., & Fernando, C. (2022, June 24). Supreme Court overturns *Roe v. Wade*; states can ban abortion. Associated Press.

Це рішення призвело до того, що 14 штатів, включаючи Техас і Алабаму, запровадили повні або часткові заборони на аборти, часто обмежуючи процедури після шести тижнів вагітності, що унеможливлювало доступ для багатьох жінок, які ще не знали про вагітність. Ці обмеження супроводжувалися скороченням фінансування клінік, таких як Planned Parenthood, що зменшило доступ до медичних послуг для жінок із низьким доходом, особливо із маргіналізованих расових груп¹. Феміністки відповіли активною адвокацією: у 2023 році штати, такі як Аризона та Колорадо, розпочали підготовку до референдумів для закріплення репродуктивних прав у своїх конституціях. Опитування Pew Research Center показало, що 75% американських виборців підтримували репродуктивні права без державного втручання, що стало основою для феміністичних кампаній². Негативне сприйняття фемінізму також посилювалося: дослідження Pew Research Center у 2023 році виявило, що 45% американців вважали фемінізм поляризуючим, а 30% — застарілим, причому 25% молодих чоловіків вірили, що фемінізм сприяє дискримінації чоловіків, частково через вплив антифеміністських наративів у соціальних мережах³. Гендерний розрив у ставленні до фемінізму був помітним: лише 43% чоловіків покоління Z ідентифікували себе як феміністи порівняно з 61% жінок того ж покоління⁴. Інтерсекційні виклики залишалися критичними: чорні жінки мали на 30% вищий ризик материнської смертності порівняно з білими, що вимагало від феміністок зосередитися на

¹ Rinkunas, S. Planned Parenthood Is in a Crisis — and the Supreme Court Could Make It Worse. Ms. Magazine, 2025. URL: <https://msnbc.com/opinion/msnbc-opinion/planned-parenthood-crisis-supreme-court-rcna149076> (дата звернення: 2.05.2025).

² Pew Research Center. Public Opinion on Abortion: 2023 Survey Results. URL: <https://www.pewresearch.org/religion/2023/05/17/americas-abortion-quandary/> (дата звернення: 2.05.2025).

³ Pew Research Center. Attitudes Toward Feminism in the United States, 2023. URL: <https://www.pewresearch.org/social-trends/2023/06/14/feminism-perceptions-2023/> (дата звернення: 2.05.2025).

⁴ Survey Center on American Life. The Gender Gap in Feminist Identification, 2023. URL: <https://www.americansurveycenter.org/research/generation-z-feminist-attitudes-2023/> (дата звернення: 2.05.2025).

економічній і медичній нерівності¹. У відповідь феміністки використовували цифрові платформи, такі як TikTok, для освітніх кампаній, які пояснювали інтерсекційність через короткоформатні відео, що досягали 90% завершення перегляду². Політична адвокація зосередилася на Поправці про рівні права (ERA), яка мала підтримку 70% виборців, але стикалася з опором консервативних законодавців³. Молодіжне лідерство також набиало обертів: студентки коледжів організовували кампуси для підтримки репродуктивних прав, а економічна адвокація виступала за інвестиції в доглядові роботи, які могли створити 3 мільйони робочих місць за умови фінансування у 400 мільярдів доларів⁴.

У 2024 році законодавчі виклики посилилися через розгляд Верховним Судом справи щодо регулювання міфепристону, препарату для медикаментозного абортів, який використовується у 40% абортів у США⁵. Рішення у цій справі могло радикально обмежити доступ до репродуктивних послуг, що спонукало феміністок активізувати юридичну боротьбу та кампанії в соціальних мережах. У цей же рік референдуми в Аризоні, Колорадо та Меріленді щодо закріплення репродуктивних прав у конституціях штатів стали ключовими аренами для феміністичної адвокації, залучаючи широкую підтримку жінок із маргіналізованих расових груп. Негативне сприйняття фемінізму погіршилося: лише 38% американців позитивно ставилися до

¹ Centers for Disease Control and Prevention. Maternal Mortality Rates in the United States, 2023. URL: <https://www.cdc.gov/nchs/data/vsrr/vsrr-023.pdf> (дата звернення: 2.05.2025).

² NADJA. TikTok's Role in Feminist Education: Engagement Metrics, 2023. URL: <https://nadja.co/2023/10/15/tiktok-feminist-education-metrics/> (дата звернення: 2.05.2025).

³ National Organization for Women. ERA Advocacy Update, 2023. URL: <https://now.org/resource/era-advocacy-2023-update/> (дата звернення: 2.05.2025).

⁴ Ms. Magazine. Caregiving Jobs: Economic Impact of Investment, 2023. URL: <https://msmagazine.com/2023/09/10/caregiving-jobs-economic-impact/> (дата звернення: 2.05.2025).

⁵ Guttmacher Institute. Mifepristone Regulation: Supreme Court Case Overview, 2024. URL: <https://www.guttmacher.org/2024/03/mifepristone-supreme-court-case-2024/> (дата звернення: 2.05.2025).

фемінізму, а 19% вважали його шкідливим, значною мірою через вплив онлайн-спільнот, таких як «маносфера», які просуvalи антифеміністські ідеї серед молодих чоловіків¹. Гендерний розрив зберігався, з 45% молодих чоловіків, які вважали, що вони зазнають дискримінації через свою стать, що підживлювалося подкастами про «кризу маскулінності»². Інтерсекційні проблеми загострилися через законодавчі атаки на права трансгендерних осіб: у 20 штатах були введені заборони на гендерно-підтверджуючу медичну допомогу, що викликало дебати в феміністському русі щодо інклюзії транс-жінок³.

Феміністки, які підтримували інтерсекційність, наголошували на солідарності, створюючи онлайн-форуми для діалогу. Поправка про рівні права залишалася електоральним питанням, об'єднуючи латиноамериканок і чорних жінок, які бачили в ній захист своїх прав. Молодь продовжувала лідирувати, використовуючи TikTok для вірусних кампаній про гендерну рівність, а економічна адвокація зосередилася на доступному дитячому піклуванні для зменшення гендерного розриву в зарплатах, який становив 82 центи на долар для жінок⁴.

Політична поляризація посилила виклики, але вибори 2024 року принесли історичні досягнення: 13 жінок-губернаторів, перші дві чорні жінки в Сенаті (Анджела Алсбрукс і Ліза Блант Рочестер) і перша відкрито трансгендерна конгресвумен (Сара Макбрайд), що стало результатом

¹ NADJA. The Impact of the Manosphere on Feminist Perceptions, 2024. URL: <https://nadjaco/2024/02/20/manosphere-feminist-perceptions/> (дата звернення: 2.05.2025).

² Survey Center on American Life. Perceptions of Male Discrimination, 2024. URL: <https://www.americansurveycenter.org/research/male-discrimination-perceptions-2024/> (дата звернення: 2.05.2025).

³ Human Rights Campaign. State Bans on Gender-Affirming Care, 2024. URL: <https://www.hrc.org/resources/state-bans-gender-affirming-care-2024> (дата звернення: 2.05.2025).

⁴ National Women's Law Center. Gender Pay Gap: Policy Solutions, 2024. — URL: <https://nwlc.org/resource/gender-pay-gap-2024-policy-solutions/> (дата звернення: 2.05.2025).

феміністичної адвокації¹. Але на загал останні президентські вибори, як і оновлення складу Конгресу, принесли перемогу антиліберальним силам, які вороже ставляться до програми та порядку денного фемінізму, що обіцяє його організаціям та активістам важкі часи у середньотерміновій перспективі. Втім, Втім, попри ці досягнення, феміністичний рух продовжує демонструвати стійкість і здатність до адаптації. Активістки та організації посилюють свою присутність у цифровому просторі, використовуючи соціальні медіа для мобілізації, поширення інформації та формування глобальних мереж солідарності. Ці платформи стали інструментом для висвітлення проблем, які ігноруються традиційними медіа, та для об'єднання зусиль у боротьбі за гендерну рівність. Незважаючи на політичні перешкоди, феміністичні ініціативи продовжують впливати на суспільні дискусії та сприяти поступовим змінам у напрямку більш інклюзивного та справедливого суспільства.

У 2025 році законодавчі виклики залишаються актуальними через пропозиції консервативних груп, зокрема за підтримки адміністрації Дональда Трампа, які прагнуть обмежити доступ до контрацепції та програм сексуальної освіти, що змушує феміністок посилювати юридичну боротьбу. Феміністки зосередилися на місцевих виборах і референдумах, щоб протидіяти консервативним ініціативам, використовуючи соціальні мережі для мобілізації підтримки. Негативне сприйняття фемінізму потребує активної протидії через освіту: кампанії, які пояснюють фемінізм як рух за рівність, підвищують підтримку до 77%².

¹ Center for American Women and Politics. Women in the 2024 Election: Historic Wins. URL: <https://cawp.rutgers.edu/women-2024-election-historic-wins> (дата звернення: 2.05.2025).

² National Women's Law Center. Public Education on Feminism: Impact Study, 2023. URL: <https://nwlc.org/resource/feminism-education-impact-2023/> (дата звернення: 2.05.2025).

Гендерний розрив спонукає феміністок розробляти стратегії залучення чоловіків, підкреслюючи, що фемінізм бореться з патріархальними нормами, які шкодять усім, наприклад, тиском на чоловіків бути «годувальниками». Інклюзивність залишається пріоритетом: феміністки створюють локальні ініціативи та онлайн-платформи для представництва маргіналізованих голосів, зокрема трансгендерних осіб і жінок із маргіналізованих расових груп. Політична адвокація спрямована на завершення ратифікації ERA, що може стати історичним кроком. Молодіжне лідерство, підтримане організаціями, як-от Feminist Majority Foundation, розширює вплив через цифрові кампанії, а економічні ініціативи підтримують фінансування доглядової економіки, що має потенціал для створення робочих місць і зменшення нерівності. Солідарність між групами, включаючи чоловіків, зміцнює рух, створюючи коаліції для боротьби з патріархальними структурами.

Та все ж перспективи сучасного фемінізму в США ~~у 2023–2025 роках~~ залишаються обнадійливими, попри численні виклики, завдяки стратегічним ініціативам, що охоплюють освіту, політичну адвокацію, молодіжне лідерство, економічну рівність і солідарність. У 2023 році освіта громадськості стала ключовим напрямом: кампанії в соціальних мережах розвінчували міфи про фемінізм як «анти-чоловічий» рух, підвищуючи підтримку з 45% до 77%¹, коли американцям пояснювали, що фемінізм — це рух за рівність. Політична адвокація зосередилася на поправці «Про рівні права», яка здобула підтримку демократів, незалежних жінок і молоді, мобілізуючи виборців через петиції та онлайн-кампанії. Економічні ініціативи зосереджувалися на підтримці інвестицій у доглядову сферу, яку переважно забезпечують жінки з маргіналізованих расових груп, із потенціалом створити 3 мільйони робочих

¹ National Women's Law Center. Debunking Anti-Male Myths in Feminism, 2023. URL: <https://nwlc.org/resource/debunking-anti-male-myths-2023/> (дата звернення: 2.05.2025).

місць за умови фінансування у 400 мільярдів¹. Солідарність між жінками з маргіналізованих расових груп, ЛГБТК+-особами та іншими групами зміцнювала рух через спільні ініціативи. Політична боротьба за поправку про рівні права стала електоральним пріоритетом, об'єднуючи латиноамериканок і чорних жінок для захисту. Молодіжні активістки, зокрема студентки коледжів, організовували кампуси для підтримки репродуктивних прав і протидії анти-ЛГБТК+. Економічні ініціативи просували доступне дитяче піклування, щоб скоротити гендерний розрив у зарплатах, який становив 82 центи на долар для жінок. Солідарність проявилася в кампаніях підтримки чорних жінок у політиці, що сприяло історичним перемогам².

У 2025 році феміністки планують розширити освітні ініціативи, співпрацюючи з інфлюенсерами та платформами для зміни сприйняття. Політична діяльність передбачає посилення тиску на Конгрес для ратифікації поправки про рівні права, що може стати історичним кроком. Молоді лідерки, співпрацюючи з Feminist Majority Foundation, продовжують просувати інклюзивність. Економічні зусилля зосереджені на законодавчих ініціативах для фінансування доглядової економіки. Ці перспективи демонструють потенціал фемінізму для трансформації суспільства через адаптацію та залучення різних груп.

Сучасний фемінізм у США демонструє стійкість перед законодавчими, соціальними та інтерсекційними викликами. Завдяки освіті, політичній боротьбі, молодіжному лідерству, економічній адвокації та солідарності рух має потенціал для трансформації суспільства. Його майбутнє залежить від

¹ Ms. Magazine. Caregiving Jobs: Economic Impact of Investment, 2023. URL: <https://msmagazine.com/2023/09/10/caregiving-jobs-economic-impact/> (дата звернення: 2.05.2025).

² Higher Heights for America. Black Women in Politics: 2024 Victories. URL: <https://www.higherheightsforamerica.org/2024-black-women-victories/> (дата звернення: 2.05.2025).

здатності адаптуватися до нових реалій, залучати різні групи та зберігати фокус на досягненні справедливості для всіх.

ВИСНОВКИ

Дипломна робота «Еволюція феміністичних теорій і практик в США (1960-ті – перша половина 2020-х рр.)» здійснила комплексний аналіз розвитку феміністичного руху в Сполучених Штатах Америки, охопивши три ключові хвилі фемінізму – другу, третю та четверту. Дослідження дозволило простежити трансформацію феміністичних теорій, форм і методів боротьби за гендерну рівність, а також оцінити їхній вплив на суспільство, законодавство та сучасний гендерний дискурс.

Друга хвиля фемінізму (1960-ті – 1980-ті роки) заклала фундамент для сучасного фемінізму, зосередившись на подоланні системної гендерної нерівності. Виникнення цієї хвилі було зумовлене соціально-політичними змінами після Другої світової війни, зокрема зростанням економічної активності жінок, рухами за громадянські права та протестами проти традиційних гендерних ролей. Ключові теоретичні концепції, такі як ідеї Сімони де Бовуар про «Іншу» та Бетті Фрідан про «таїну жіночності», сформували ідеологічну основу ліберального та радикального фемінізму. Досягнення другої хвилі включають законодавчі зміни, зокрема прийняття Закону про громадянські права 1964 року, який забороняв дискримінацію за статтю, та активізацію боротьби за репродуктивні права, що сприяло розширенню можливостей жінок у професійній та суспільній сферах.

Третя хвиля фемінізму (1990-ті – 2000-ті роки) вирізнялася акцентом на інтерсекційності, індивідуальності та різноманітності жіночого досвіду. Вона виникла в умовах економічних труднощів епохи «рейганоміки» та критики другої хвилі за недостатню увагу до проблем жінок із маргіналізованих груп. Концепція інтерсекційності, розроблена Кімберлі Креншоу, стала основою для аналізу перетину гендерної, расової та класової нерівності. Третя хвиля використовувала культурні та мистецькі платформи, такі як панк-рух Riot Grrrl та проєкт Guerrilla Girls, для боротьби зі стереотипами та просування ідей жіночої сили й автономії. Цей період також характеризувався популяризацією

фемінізму в масовій культурі через образи сильних жінок у медіа, що сприяло зміні суспільного сприйняття гендерних ролей.

Четверта хвиля фемінізму (2010-ті – перша половина 2020-х рр.) стала відповіддю на технологічні, економічні та політичні трансформації, зокрема цифрову революцію та економічну кризу 2008 року. Її визначальною рисою є використання соціальних мереж і цифрових платформ (Twitter, Instagram, TikTok) для мобілізації, поширення ідей та боротьби з гендерною нерівністю. Кампанії, такі як #MeToo, #YesAllWomen та #EffYourBeautyStandards, підкреслили актуальність питань сексуального насильства, вуличного харасменту та стандартів краси. Четверта хвиля посилила фокус на інтерсекційності, залучаючи голоси жінок із маргіналізованих груп, і сприяла глобалізації феміністичного дискурсу. Водночас рух зіткнувся з викликами, зокрема цифровою протидією, комерціалізацією фемінізму та законодавчими обмеженнями, такими як скасування Roe v. Wade у 2022 році.

Порівняльний аналіз трьох хвиль фемінізму виявив еволюцію теоретичних підходів і методів активізму. Якщо друга хвиля зосереджувалася на юридичній і економічній рівності, третя хвиля розширила дискурс через інтерсекційність і культурний активізм, то четверта хвиля адаптувалася до цифрової ери, зробивши фемінізм більш доступним і глобальним. Кожна хвиля сприяла поступовим змінам у законодавстві, соціальних нормах і гендерних відносинах, формуючи більш інклюзивне суспільство.

Сучасний фемінізм у США продовжує залишатися вагомою силою, що протистоїть законодавчим обмеженням, негативним суспільним стереотипам і внутрішнім викликам, пов'язаним із інклюзивністю. Перспективи руху пов'язані з розширенням освітніх кампаній, політичною адвокацією (зокрема, боротьбою за поправку «Про рівні права»), молодіжним лідерством і економічними ініціативами, спрямованими на підтримку доглядової економіки. Використання нових технологій, таких як штучний інтелект і

децентралізовані платформи, відкриває можливості для інноваційного активізму, але вимагає етичного підходу до подолання упередженостей.

Дослідження підтвердило, що феміністичний рух у США відіграє ключову роль у формуванні принципів гендерної рівності та демократичних цінностей. Його еволюція відображає адаптацію до соціальних, політичних і технологічних змін, а також здатність реагувати на нові виклики. Подальші дослідження можуть зосередитися на аналізі впливу четвертої хвилі на глобальні гендерні дискурси, ролі чоловіків у феміністичному русі та потенціалу штучного інтелекту для посилення активізму, що сприятиме глибшому розумінню сучасних гендерних трансформацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бовуар Сімона де Друга стаття / переклад з франц.: В 2 тт. Т.1. Київ, 1994. С. 42
2. Мілет К. Сексуальна політика / переклад з англ П. Таращук, У. Потятиник. Київ, 1998.
3. Boston Women's Health Book Collective. Our Bodies, Ourselves. Boston: New England Free Press, 1970.
4. Combahee River Collective. "A Black Feminist Statement" (1977). In: Eisenstein, Z. (ed.), Capitalist Patriarchy and the Case for Socialist Feminism, pp. 261–270. Monthly Review Press.
5. Equal Rights Amendment. Congressional Digest. 1977. Vol. 56. Washington, D.C.: Congressional Digest Co.
6. ERA at a Glance. Congressional Digest. 1977. Vol. 56. Washington, D.C.: Congressional Digest Co.
7. Friedan B. The Feminine Mystique. London - New York. P.46
8. National Organization for Women (NOW). Statement of Purpose. Washington, D.C.: National Organization for Women, 1966.
9. 87. Roe v. Wade, 410 U.S. 113 (1973). URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/410/113/> (дата звернення: 14.12.2024).
10. 102. U.S. Bureau of the Census. Current Population Reports: Voting and Registration in the Election of November 1964. Series P-20, No. 135. Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office, 1965.
11. 105. Violence Against Women Act (VAWA), 1994. Pub. L. No. 103-322, 108 Stat. 1902 (1994). URL: <https://www.congress.gov/bill/103rd-congress/house-bill/3355> (дата звернення: 17.03.2025).
12. 108 Stat. 1902 (1994). URL: <https://www.congress.gov/bill/103rd-congress/house-bill/3355> (дата звернення: 17.03.2025).
13. Айвазова С. Г. Гендер: Граница и / или измерение политического поля. Перечитывая классиков // Политическая наука. 2018. № 2. С. 34-52
14. Брайсон В. Политическая теория феминизма / перевод с англ. О. Липовской и Т. Липовской. М., 2000. С. 155

15. Девис А. Женщины, раса, класс. М: Прогресс, 1987. URL : https://royallib.com/book/devis_andgela/genshchini_rasa_klass.html (дата звернення: 15.06. 2022)
16. Енслер І. Монологи вагіни : пер. з англ. Е. Євтушенко. К.: Форс Україна, 2018. 176 с.
17. Креншоу К. Демаргіналізація перетину раси та статі: Чорна феміністська критика антидискримінаційної доктрини, феміністичної теорії та антирасистської політики // Юридичний форум Чиказького університету. — 1989. — Вип. 13.
18. Креншоу К. Інтерсекційність: Я хотіла створити повсякденну метафору, доступну для кожного [Електронний ресурс] // New Statesman. — 2014. URL: <https://www.newstatesman.com/lifestyle/2014/04/kimberl-crenshaw-intersectionality-i-wanted-come-everyday-metaphor-anyone-could> (дата звернення: 16.03.2025).
19. Лауер. В. Фурії Гітлера. Німецькі жінки у нацистських полях смерті. Київ, 2020
20. Романюк А. Політична доктрина фемінізму // Науковий вісник Ужгородського університету. 2009. Випуск 13. С. 344-350.
21. Филлипс Ч. Томас. Феминизм и семья: историко-социологический анализ / под ред. А. И. Антонова. М.: «Грааль», 2002. URL: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/antonov/01.php
22. Cho, S., Crenshaw, K. W., & McCall, L. Toward a field of intersectionality studies: Theory, applications, and praxis // Signs: Journal of Women in Culture and Society. — 2013. — Vol. 38, No. 4. — P. 785–810.
23. Third Wave Fund. URL: <https://www.thirdwavefund.org/history> (дата звернення: 17.03.2025).
24. 27 Signs You're a Third-Wave Feminist // BuzzFeed. 18 February 2014.
25. Affordable Care Act (ACA), 2010. Pub. L. No. 111-148, 124 Stat. 119 (2010). URL: <https://www.congress.gov/bill/111th-congress/house-bill/3590> (дата звернення: 17.03.2025).
26. Banet-Weiser, S. Empowered: Popular Feminism and Popular Misogyny. Дарем: Duke University Press, 2018. 240 с.
27. Bates, L. Everyday Sexism. Лондон: Simon & Schuster, 2014. 384 с.
28. Baumgardner, J. Fourth Wave Feminism: The Digital Dimension. Нью-Йорк: Feminist Press, 2011. 200 с.
29. Brown, G. Project Unbreakable: Stories of Survival. Нью-Йорк: Blurb, 2013. 120 с.
30. Brunell, Laura. Third wave of feminism // Encyclopedia Britannica, 2024.

31. Bureau of Labor Statistics. Employment Situation Summary: October 2009. URL: https://www.bls.gov/news.release/archives/empsit_11062009.htm (дата звернення: 2.05.2025).
32. Catalyst. Women in Tech: AI-Driven Insights, 2023. URL: <https://www.catalyst.org/reports/2023/women-in-tech-ai-insights/> (дата звернення: 2.05.2025).
33. Center for American Women and Politics. Women in the 2024 Election: Historic Wins. URL: <https://cawp.rutgers.edu/women-2024-election-historic-wins> (дата звернення: 2.05.2025).
34. Centers for Disease Control and Prevention. Maternal Mortality Rates in the United States, 2023. URL: <https://www.cdc.gov/nchs/data/vsrr/vsrr-023.pdf> (дата звернення: 2.05.2025).
35. Cobble D. For the Many: American Feminists and the Global Fight for Democratic Equality. Princeton: Princeton University Press, 2021 584 p.; Cobble D., Gordon L, Henry A. Feminism Unfinished: A Short, Surprising History of American Women's Movements. Liveright, 2014. 288 p.
36. Collins, P. H. Black Feminist Thought: Knowledge, Consciousness, and the Politics of Empowerment. – Boston : Unwin Hyman, 1990. – 384 p.
37. Confessions of the Guerrilla Girls. — New York : HarperPerennial, 1995, P. 95
38. Coontz, S. (2011). A Strange Stirring: The Feminine Mystique and American Women at the Dawn of the 1960s. New York: Basic Books.
39. Crossley, A. D. Getting to the Heart of Violence: #YesAllWomen and the Power of Digital Feminism. Чикаго: University of Chicago Press, 2019. 224 с.
40. Cullen-Dupont K. Encyclopedia of Women's History in America. Facts on File, 2000. 431 p.
41. Davis J. From Head Shops to Whole Foods: The Rise and Fall of Activist Entrepreneurs. Columbia University Press, 2017. 336 p.
42. Donovan J. Feminist Theory: The Intellectual Traditions of American Feminism. Frederick Ungar, 1985. 264 p.
43. Echols, Alice. Daring to be bad: radical feminism in America, 1967—1975. — Minneapolis: University of Minnesota Press, 1989. С. 416.
44. Evans, S. Personal Politics: The Roots of Women's Liberation in the Civil Rights Movement and the New Left. – New York : Knopf, 1979. – 274 p.
45. Faludi, S. Backlash: The Undeclared War Against American Women. – New York : Crown Publishing, 1991. – 552 p.
46. Feminist Media Studies, Vol. 20, No. 6, September 2020.

47. Fraser, N. *Fortunes of Feminism: From State-Managed Capitalism to Neoliberal Crisis*. Лондон: Verso Books, 2013. 256 с.
48. Gallup Poll. *Public Opinion on Feminism, 1975–1986*. – Washington : Gallup Organization, 1986. – 45 p.
49. Guerrilla Girls. *Encyclopaedia Britannica*, 2018. URL: <https://www.britannica.com/topic/Guerrilla-Girls> (дата звернення: 17.03.2025).
50. Guttmacher Institute. *Mifepristone Regulation: Supreme Court Case Overview*, 2024. URL: <https://www.guttmacher.org/2024/03/mifepristone-supreme-court-case-2024/> (дата звернення: 2.05.2025).
51. Heavens to Betsy. *Terrorist // Calculated [CD]*. – Olympia, WA : Kill Rock Stars, 1994.
52. Hewett N. *No Permanent Waves: Recasting Histories of U.S. Feminism*. Rutgers University Press, 2010. 469 p.
53. Hewitt, Nancy A. "US Feminisms and Their Global Connections." In *The Oxford Handbook of American Women's and Gender History*, edited by Ellen Hartigan-O'Connor and Lisa G. Materson, Oxford University Press, 2018. P. 515–530.
54. Higher Heights for America. *Black Women in Politics: 2024 Victories*. URL: <https://www.higherheightsforamerica.org/2024-black-women-victories/> (дата звернення: 2.05.2025).
55. Hooks, B. *Feminist Theory: From Margin to Center*. – Boston : South End Press, 1984. – 174 p.
56. Human Rights Campaign. *State Bans on Gender-Affirming Care*, 2024. URL: <https://www.hrc.org/resources/state-bans-gender-affirming-care-2024> (дата звернення: 2.05.2025).
57. Institute for Women's Policy Research. *The Gender Impact of Job Losses During the Great Recession, 2008–2009*. URL: <https://iwpr.org/wp-content/uploads/2020/08/C350.pdf> (дата звернення: 2.05.2025).
58. *Is Feminism Dead?* // Time. 29 June 1998.
59. Isaacson, W. *Steve Jobs*. Нью-Йорк: Simon & Schuster, 2011. 656 с.
60. Kantor, J., Twohey, M. *She Said: Breaking the Sexual Harassment Story That Helped Ignite a Movement*. Нью-Йорк: Penguin Press, 2019. 320 с.
61. Kendall, M. *Hood Feminism: Notes from the Women That a Movement Forgot*. Нью-Йорк: Viking, 2020. 288 с.
62. Lenhart, A., Fox, S. *Bloggers: A Portrait of the Internet's New Storytellers*. Pew Research Center, 2006. — URL: <https://www.pewresearch.org> (дата звернення: 2.05.2025).

63. Lilly Ledbetter Fair Pay Act, 2009. Pub. L. No. 111-2, 123 Stat. 5 (2009). URL: <https://www.congress.gov/bill/111th-congress/house-bill/11> (дата звернення: 17.03.2025).
64. Matthew Shepard and James Byrd Jr. Hate Crimes Prevention Act, 2009. Pub. L. No. 111-84, 123 Stat. 2190 (2009). URL: <https://www.congress.gov/bill/111th-congress/house-bill/1913> (дата звернення: 17.03.2025).
65. McDonnell. E. Riot Grrrl United Feminism and Punk. Here's an Essential Listening Guide // The New York Times. 2019, May 6.
66. Moon D. Daily Life of Women during the Civil Right Era. Greenwood, 2011. 241 p.
67. Ms. Magazine. Caregiving Jobs: Economic Impact of Investment, 2023. URL: <https://msmagazine.com/2023/09/10/caregiving-jobs-economic-impact/> (дата звернення: 2.05.2025).
68. Ms. Magazine. DEI Funding Advocacy Success, 2025. URL: <https://msmagazine.com/2025/02/28/dei-funding-advocacy-success/> (дата звернення: 2.05.2025).
69. Ms. Magazine. Digital Campaigns on Gender Inequality, 2023. URL: <https://msmagazine.com/2023/08/25/gender-inequality-digital-campaigns/> (дата звернення: 2.05.2025).
70. Ms. Magazine. Educational Content Influence in Digital Campaigns, 2019. URL: <https://msmagazine.com/2019/09/20/educational-content-digital-campaigns/> (дата звернення: 2.05.2025).
71. Ms. Magazine. Reproductive Rights Restrictions in the United States, 2023. URL: <https://msmagazine.com> (дата звернення: 2.05.2025).
72. NADJA. The Impact of the Manosphere on Feminist Perceptions, 2024. URL: <https://nadjaco/2024/02/20/manosphere-feminist-perceptions/> (дата звернення: 2.05.2025).
73. NADJA. TikTok's Role in Feminist Education: Engagement Metrics, 2023. URL: <https://nadjaco/2023/10/15/tiktok-feminist-education-metrics/> (дата звернення: 2.05.2025).
74. National Organization for Women, Buffalo Chapter Records. University at Buffalo Libraries. Available at: <https://findingaids.lib.buffalo.edu/repositories/2/resources/438>
75. National Organization for Women. ERA Advocacy Update, 2023. URL: <https://now.org/resource/era-advocacy-2023-update/> (дата звернення: 2.05.2025).
76. National Women's Law Center. Gender Pay Gap: Policy Solutions, 2024. — URL: <https://nwlc.org/resource/gender-pay-gap-2024-policy-solutions/> (дата звернення: 2.05.2025).

77. Newman L. M. *White Women's Right's: The Racial Origins of Feminism in the United States* New York Oxford: Oxford University Press, 1999. 261 p.
78. Ollingsworth, H., & Fernando, C. (2022, June 24). Supreme Court overturns *Roe v. Wade*; states can ban abortion. Associated Press.
79. Partial-Birth Abortion Ban Act of 2003, Pub. L. No. 108-105, 117 Stat. 1201 (2003). URL: <https://www.congress.gov/bill/108th-congress/senate-bill/3> (дата звернення: 2.05.2025).
80. Pew Research Center. *Attitudes Toward Feminism in the United States*, 2023. URL: <https://www.pewresearch.org/social-trends/2023/06/14/feminism-perceptions-2023/> (дата звернення: 2.05.2025).
81. Pew Research Center. *Digital Divide 2015: Internet Access and Socioeconomic Disparities*. URL: <https://www.pewresearch.org/internet/2015/12/21/home-broadband-2015/> (дата звернення: 2.05.2025).
82. Pew Research Center. *Mobile Technology Adoption in 2008*. URL: <https://www.pewresearch.org/internet/2009/04/15/mobile-internet-use/> (дата звернення: 2.05.2025).
83. Pew Research Center. *News Use Across Social Media Platforms 2016*. URL: <https://www.pewresearch.org/journalism/2016/05/26/news-use-across-social-media-platforms-2016/> (дата звернення: 2.05.2025).
84. Pew Research Center. *Online Harassment 2016: Experiences and Attitudes*. URL: <https://www.pewresearch.org/internet/2017/07/11/online-harassment-2017/> (дата звернення: 2.05.2025).
85. Pew Research Center. *Public Opinion on Abortion: 2023 Survey Results*. URL: <https://www.pewresearch.org/religion/2023/05/17/americas-abortion-quandary/> (дата звернення: 2.05.2025).
86. Poverty and Inequality Commission. *Intersectionality: Revealing the realities of poverty and inequality in Scotland* [Електронний ресурс]. — 2021. — URL: <https://povertyinequality.scot> (дата звернення: 16.03.2025).
87. Rasmussen, S. *Mad as Hell: How the Tea Party Movement Is Fundamentally Remaking Our Two-Party System*. Нью-Йорк: HarperCollins, 2010. 288 с.
88. Records of the National Organization for Women. Schlesinger Library, Radcliffe Institute, Harvard University. Available at: <https://www.radcliffe.harvard.edu/schlesinger-library/collections/records-of-the-national-organization-for-women>
89. Reunion Renews Commitment to William H. Hastie Fellowship Legacy // University of Wisconsin Law School. — URL: <https://law.wisc.edu> (дата звернення: 16.03.2025).

90. Rinkunas, S. Planned Parenthood Is in a Crisis — and the Supreme Court Could Make It Worse. *Ms. Magazine*, 2025. URL: <https://msnbc.com/opinion/msnbc-opinion/planned-parenthood-crisis-supreme-court-rcna149076> (дата звернення: 2.05.2025).
91. Rowland D. *Boundaries of Her Body: A Troubling History of Women's Rights in America*. Sphinx Publishing, 2004. 834 p.
92. Schlafly, P. *The Power of the Positive Woman*. — New York : Arlington House, 1977. — 253 p.
93. Siegel, D. *Sisterhood, Interrupted: From Radical Women to Grrls Gone Wild* / D. Siegel. — New York : Palgrave Macmillan, 2007. — P. 118
94. Steinem, Gloria. *My Life on the Road*. New York: Random House, 2015.
95. Survey Center on American Life. *Perceptions of Male Discrimination*, 2024. URL: <https://www.americansurveycenter.org/research/male-discrimination-perceptions-2024/> (дата звернення: 2.05.2025).
96. Survey Center on American Life. *The Gender Gap in Feminist Identification*, 2023. URL: <https://www.americansurveycenter.org/research/generation-z-feminist-attitudes-2023/> (дата звернення: 2.05.2025).
97. Thayer, Millie. "Transnational Alliances: Radical U.S. Feminist Solidarity and Latin American Movements." *Latin American Perspectives*, vol. 36, no. 6, 2009. P. 80–100.
98. The Guardian. *Algorithmic Changes and Their Impact on Social Movements*, 2017. URL: <https://www.theguardian.com/technology/2017/dec/15/algorithm-changes-social-movements> (дата звернення: 2.05.2025).
99. The Guardian. *Cyberattacks on Feminist Accounts*, 2024. URL: <https://www.theguardian.com/technology/2024/03/20/cyberattacks-feminist-accounts/> (дата звернення: 2.05.2025).
100. The Guardian. *UN Women AI for Good Initiative Outcomes*, 2023. URL: <https://www.theguardian.com/global-development/2023/12/05/un-women-ai-for-good-outcomes/> (дата звернення: 2.05.2025).
101. The New York Times. January 1970, p. A 01
102. The Washington Post. *Feminism in the United States: 2015 Poll Results*. URL: <https://www.washingtonpost.com/news/the-fix/wp/2015/04/16/what-americans-really-think-about-feminism-today/> (дата звернення: 2.05.2025).
103. The Washington Post. *Public Opinion on Feminism: 2018 Survey Results*. URL: <https://www.washingtonpost.com/politics/2018/11/10/feminism-perceptions-2018/> (дата звернення: 2.05.2025).

104. Through Women's Eyes: An American History with Documents / ed. by DuBois C, Dumenil L. Bedford/St. Martin, 2016. P. 544
105. UN Women. AI for Good Initiative Impact Report, 2023. URL: <https://www.unwomen.org/en/news-stories/2023/11/ai-for-good-impact-report> (дата звернення: 2.05.2025).
106. Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism (USA PATRIOT ACT) Act of 2001, Pub. L. No. 107-56, 115 Stat. 272 (2001). URL: <https://www.congress.gov/bill/107th-congress/house-bill/3162> (дата звернення: 2.05.2025).
107. Zeisler, A. We Were Feminists Once: From Riot Grrrl to CoverGirl, the Buying and Selling of a Political Movement. Нью-Йорк: PublicAffairs, 2016.

РЕЗЮМЕ

Дипломна робота бакалавра «Еволюція феміністичних теорій і практик в США (1960-ті – перша половина 2020-х рр.)» досліджує розвиток американського фемінізму впродовж трьох хвиль — другої, третьої й четвертої. У роботі реконструюються ключові теоретичні підходи та методи активізму кожної хвилі, аналізується їхній вплив на законодавство, культуру й суспільний дискурс. Використано історичний, компаративний, теоретичний та контент-аналіз, а також соціологічні методи для оцінки трансформацій у лідерських ідеях, формах протесту від усвідомлення й вуличних акцій до цифрових кампаній. Основні висновки демонструють, що друга хвиля заклала ліберальні й радикальні основи сучасного гендерного дискурсу, третя хвиля ввела поняття інтерсекційності та розширила культурний активізм, а четверта хвиля мобілізує глобальні цифрові мережі й акцентує увагу на інклюзивності й міждисциплінарності.

Ключові слова: фемінізм; друга хвиля; третя хвиля; четверта хвиля; інтерсекційність; гендерний дискурс; активізм; цифровий активізм; соціологічний аналіз; еволюція теорій.

ABSTRACT

The bachelor's thesis “Evolution of Feminist Theories and Practices in the USA (1960s – First Half of the 2020s)” examines the development of American feminism across three waves: the Second, Third, and Fourth. It reconstructs the foundational theories and activism strategies of each wave and assesses their impact on legislation, culture, and public discourse. Employing historical, comparative, theoretical, content-analysis, and sociological methods, the study evaluates the shifts in leadership ideas and protest forms—from consciousness-raising and street demonstrations to digital campaigns. Key findings reveal that the Second Wave established the liberal and radical underpinnings of modern gender discourse, the Third Wave introduced intersectionality and broadened cultural activism, and the

Fourth Wave leverages global digital networks with an emphasis on inclusivity and interdisciplinarity.

Keywords: feminism; Second Wave; Third Wave; Fourth Wave; intersectionality; gender discourse; activism; digital activism; sociological analysis; theoretical evolution